

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Irena Nakládalová

Výchovný ústav ve Střílkách - historie a současnost

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla všechnu použitou literaturu a prameny.

Ve Střílkách dne 20. 4. 2015

.....

Irena Nakládalová

Děkuji Mgr. Michalu Růžičkovi, Ph.D. za trpělivost, pomoc a odborné vedení při vypracování bakalářské práce.

Obsah

Úvod	8
1 Charakteristika společnosti.....	10
2 Vymezení základní terminologie.....	11
2.1 Etopedie - speciálněpedagogická disciplína.....	11
2.2 Poruchy chování.....	11
2.3 Ústavní a ochranná výchova	13
2.3.1 Ústavní výchova.....	13
2.3.2 Ochranná výchova.....	13
2.4 Zařízení pro děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou	14
2.4.1 Diagnostický ústav	14
2.4.2 Dětský domov	14
2.4.3 Dětský domov se školou	14
2.4.4 Výchovný ústav.....	15
3 První převýchovná zařízení v Evropě	16
4 Vývoj ochranné péče v našich zemích	17
4.1 První etapa vzniku výchovného zařízení	17
4.1.1 Vznik Ochrannovny v Brně.....	17
4.1.2 Organizace ústavu	17
4.1.3 Chovanci.....	18
4.1.4 Režim dne.....	18
4.1.5 Systém výchovy	18
4.1.6 Učitelé ochranoven.....	19
4.1.7 Rušení ochranovny.....	19
4.2 Vychovatelna císaře Františka Josefa v Brně	19
4.2.1 Objekt vychovatelny	19

4.2.2	Organizace ústavu, režim dne	20
4.2.3	Výchovné prostředky	20
4.2.4	Personál zemské vychovatelný.....	21
4.2.5	Období 1. světové války, období poválečné	23
4.2.6	Rušení ústavu	23
4.3	Třetí etapu vývoje ústavu - etapa Uhersko - hradištská.....	23
4.3.1	Výchovné prostředky	24
4.3.2	Výchovné skupiny.....	24
4.3.3	Vývoj v letech 1945- 1948.....	25
4.4	Výchovný ústav pro mládež ve Střílkách	25
4.4.1	Objekt, jeho potřebné úpravy	25
4.4.2	Systém výchovné péče po roce 1948	26
4.4.3	Organizace činnosti.....	26
4.4.4	Období 1968 - 1969 - Společenská krize	28
4.4.5	Počátky zřizování záučních oborů.....	29
4.4.6	70. a 80. léta převýchovného procesu. Jeho modernizace	29
4.4.7	Odměny a tresty	31
4.4.8	Ideově - politická výchova	31
4.4.9	Vztah chovanců k učení,	31
4.4.10	Útěky svěřenců	32
4.4.11	Konec výchovného ústavu v budově zámku	33
4.5	Druhá etapa střileckého výchovného ústavu.....	33
4.5.1	Počátky ústavu.....	33
4.5.2	Rozdělení do skupin v novém výchovném zařízení.....	34
4.5.3	Výchovná zájmová činnost ústavu.....	35
4.5.4	Výchovně vzdělávací proces.....	35
4.5.5	Školní řád ústavu.....	36

4.5.6	Finanční prostředky dětí.....	37
4.5.7	Odměny dětem v ústavu.....	37
4.5.8	ZIP- Skupina zvýšeného individuálního přístupu.....	37
5	Praktická část.....	39
5.1	Vymezení výzkumného problému.....	39
5.2	Cíle a otázky výzkumného šetření.....	40
5.3	Stanovení metodologie výzkumného šetření.....	40
5.3.1	Metoda moderovaného rozhovoru (interview).....	41
5.3.2	Koncept rozhovoru.....	42
5.3.3	Metoda pozorování.....	43
5.3.4	Metoda vytváření trsů.....	44
5.3.5	Metoda kontrastů a srovnávání.....	44
5.4	Charakteristika výzkumného vzorku.....	44
5.4.1	Analýza rozhovoru s respondentem č. 1 dle tematických okruhů.....	45
5.4.2	Analýza rozhovoru s respondentem č. 2 dle tematických okruhů.....	48
5.4.3	Analýza rozhovoru s respondentem č. 3 dle tematických okruhů.....	52
5.4.4	Analýza rozhovoru s respondentem č. 4 dle tematických okruhů.....	57
5.5	Vyhodnocení analýzy rozhovorů.....	62
5.5.1	Vyhodnocení analýzy rozhovorů s respondenty č. 1 a č. 2.....	62
5.5.2	Vyhodnocení analýzy rozhovorů s respondenty č. 3 a č. 4.....	64
5.6	Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	67
	Závěr.....	70
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	72
	Příloha č. 1.....	74
	Seznam obrázků.....	76
	Seznam tabulek.....	77
	Seznam použitých zkratk a symbolů.....	78

Abstrakt	79
Abstract.....	80

Úvod

Otázka vzdělání a výchovy mládeže je otázkou vlastní nejen mně, nýbrž celé mé nejbližší rodině. Má matka 25let působila jako učitelka ve Výchovném ústavu pro mládež ve Střílkách až do jeho zrušení 1992, kdy byla budova zámku vrácena původnímu majiteli. V tomto výchovném zařízení rovněž pracoval 5 let i můj bratr. Není divu, že můj život v této rodině ve mně zanechal potřebu pracovat s dětmi, učit a vychovávat je. Od roku 1991 pracuji jako učitelka na ZŠ ve Střílkách.

Za roky svého působení na škole jsem poznala, že práce s dětmi nejen přináší radost, ale je to práce velmi náročná, jelikož se současný pokles morálních hodnot ve společnosti se podepisuje i na dětech. Vznik nežádoucího chování, které nejen narušuje výchovně vzdělávací proces, nýbrž i negativně ovlivňuje charakterové vlastnosti jedince, stává se nebezpečným pro celou společnost.

A je zjevné, že intenzita problémového chování má dosud tendenci stále stoupající. Dnešní demokratická společnost podtrhující svobodu jedince, preferuje výchovný proces ve prospěch jeho individuality. Velkým problémem se stává skutečnost, že dospělí, to převážně rodiče, ale i další s dítětem kontaktující, vedou mladistvého k jednostrannému uznávání těchto priorit a nevedou jej k respektování všech ostatních morálních zásad nezbytných k životu, jindy je výchova prostředí zcela zanedbávána.

Vést dítě ve správném duchu společenských hodnot je třeba už od jeho nejútlejšího věku, usměrňovat jeho chování, předcházet nežádoucím projevům. Neděje-li se tak, může se tak stát jedinec velkým společenským problémem. A pak je nutno řešit tuto skutečnost rozhodnutím a odebráním mladistvého do ústavní výchovné péče.

S nežádoucími delikty dětí se setkávám i jako členka zastupitelstva naší obce. V přestupkové komisi jsou řešeny nežádoucí projevy nejen dospělých, ale i dětí, a tak nemalá část financí z obecního rozpočtu odchází na pokrytí výdajů spojených s jednáním. Nejvíce přestupků a trestných činů páchají v naší obci děti a mladiství výchovného ústavu a to při útěcích.

V této práci bych chtěla stručně poukázat na historii výchovného zařízení v naší obci, dále na převýchovně vzdělávací činnost socialistických principů morálky do roku 1989. A také na činnost zařízení v době současné, na odlišnou koncepci společnosti demokratické.

Součástí práce je zařazení odpovědí 4 respondentů na připravené otázky, které se týkají činnosti výchovného zařízení. Hlavním cílem bylo získat informace, zda důvody umístění dětí do výchovného ústavu, a také výchovné přístupy a postupy pedagogů mohou mít vliv na výše

zmíněnou útěkovost. První dva respondenti pracovali v době první fáze trvání výchovného ústavu do roku 1992, druzí dva pracovali v novém ústavě v době současné.

Chtěla bych také poukázat, jak reedukační proces je závislý na společenských podmínkách, zvláště pak na působení celé společnosti, na odborných vědomostech i finančních možnostech.

Je nutné podtrhnout úsilí našeho demokratického školství podporovat převýchovnou práci ve výchovných zařízeních, pomáhat pedagogickým pracovníkům při jejich obtížné činnosti.

Velkým přínosem je skutečnost, že potřebný individuální přístup je v současné době zajišťován větším počtem odborných pracovníků, a to může napomáhat úspěšné socializaci pozitivního zařazení chovanců do běžného života, což je prioritním cílem těchto výchovných zařízení.

1 Charakteristika společnosti

Každá společnost má své normy a principy společenských hodnot, které by se měly stát závaznými pro každého jedince. Společnost určuje, které chování jedince je vhodné či nežádoucí. Jestliže se jedinec dostane do rozporu s běžnými měřítky společenských norem, vytvářejí se u něho vlastnosti a postoje nežádoucí, dokonce někdy i společensky nebezpečné. Narušenost má své příčiny. Může být způsobena i vrozenými psychickými vadami, avšak je nesporné, že na vytváření mravních vlastností má prvořadý vliv prostředí, v němž se jedinec vytváří, zvláště pak rodina.

Rodina se svou nedostačující péčí o děti, svým nesouladem rodičů či prarodičů ve výchově, neschopností, neúplností, přehnanou péčí a špatným příkladem neposkytuje dostatek kladných výchovných podnětů, nedává správný směr pro myšlení, jednání, cítění dítěte. Dítě je poškozováno, stává se defektním ve svých projevech, postojích.

Každé společnosti záleží na tom, aby morálně vadných jedinců v ní žilo co nejméně, snaží se nevyhýbat otázkám výchovy a převýchovy, avšak v různých typech společnosti je realizace těchto snah rozdílná. Aby došlo ke zmírnění nebo nápravě poruch sociálních vztahů, musí dojít co nejdříve k převýchově. Ta je prováděna ve speciálních zařízeních odborníky, speciálními pedagogy, kteří na základě druhu, typu a formy poruchy chování volí zvláštní metody činnosti. Nepostradatelnou složkou výchovného procesu je citové působení pedagoga na dítě. Při zdárné činnosti speciálního zařízení může být dosaženo cíle reedukačního procesu - socializace jedince, jeho navrácení a správné zařazení do společnosti.

2 Vymezení základní terminologie

2.1 Etopedie - speciálněpedagogická disciplína

Mezi disciplíny speciální pedagogiky patří také nejmladší obor, který se v roce 1969 vyčlenil z oboru psychopedie a to etopedie. Jako samostatná disciplína se vydělila z důvodu značných rozdílů osob s mentální retardací a jedinců s poruchami chování, tedy osob s psychosociálním handicapem. Navazuje na tradici, která zahrnovala péči o děti osiřelé a opuštěné. Etopedie je disciplínou zabývající se výchovou, chováním, jejích zvyklostí, ale také projevy, etiologií, prevencí, reedukací, vzděláním i pracovní připraveností jedinců s morálním narušením. Je oborem, který úzce spolupracuje s mnoha dalšími obory, můžeme uvést např. psychologii vývojovou, sociální, pedagogickou, neurologii a pedopsychiatrii, obecnou pedagogiku, sociologii, kriminologii aj. (Řepová in Ludíková, Renotiérová, 2006).

Cílem etopedie je plnohodnotná socializace (Řepová in Ludíková, Renotiérová, 2006). Tím se rozumí co největší míra rozvoje osobnosti jedince s psychosociálním narušením, jeho začlenění popřípadě znovuzačlenění do společnosti. Také v etopedii se klade velký důraz na individualitu každého jedince. Zkoumá se, jaké metody, formy práce a za jakých podmínek lze cíle dosáhnout (Hutyrová, 2013).

2.2 Poruchy chování

Dle aktualizované verze Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, která vstoupila v platnost 1. ledna 2013 je v V. Kapitole uvedena klasifikace:

„Poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a v dospívání (F90-F98)

F90 Hyperkinetická porucha

F91 Poruchy chování

F92 Smíšené poruchy chování a emocí

F93 Emoční poruchy se začátkem specifickým pro dětství

F94 Poruchy sociálních funkcí se začátkem v dětství a dospívání

F95 Tiky

F98 Jiné poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a dospívání“ (ÚZIS, MKN-10, ©2015).

„Poruchy chování jsou charakterizovány opakovaným a přetrvávajícím agresivním, asociálním nebo vzdorovitým chováním. Takové chování by mělo výrazně překročit sociální chování odpovídající danému věku, mělo by být proto mnohem závažnější než běžné dětské zlobení nebo rebelantství dospívajících a mělo by mít trvalejší ráz (šest měsíců nebo déle). Tento druh poruch chování však může být projevem i jiné psychiatrické poruchy a v takovém případě má být preferována příslušná diagnóza. Chováním, na němž je diagnóza založena, je na příklad nadměrné praní se nebo týrání, krutost k lidem nebo ke zvířatům, závažné destrukce majetku, zakládání požárů, krádeže, opakované lži, záškoláctví a útoky z domova, neobvykle časté a silné výbuchy vzteku a nekázeň. Pro diagnózu postačuje jedno z těchto typů chování pokud je výrazné, nestačí však ojedinělý disociální čin“ (ÚZIS, MKN-10,©2013)

Nejčastěji se můžeme setkat se členěním poruch chování podle obsahu, formy a především stupně závažnosti a to:

Chování disociální - je chování, které je nespolečenské a nepřiměřené, přesto se dá vhodnými pedagogickými postupy zvládnout. Jedná se o drobné výkyvy a nesoulady společenské normy, shodující se s typickými projevy určitého věku. Nejčastěji se s takovým chováním můžeme setkat ve školní výchově i v rodině. Příkladem může být vzdorovitost, neposlušnost, některé lži, přestupky proti školnímu řádu nebo některé negativistické projevy. Intervenci zajišťují psychologové a speciální pedagogové terapeutickými přístupy.

Chování asociální - zde je již pozorovatelný rozpor se společenskou morálkou, sociální citění chybí nebo je na nízké úrovni. Svým odlišným chováním od průměru většinou škodí sám sobě. Projevy asociálního chování jsou trvalého až rostoucího charakteru. Jde o výrazné záškoláctví, toxikománie, patologické hráčství, lži, krádeže, demonstrativní sebepoškozování, útoky. Odborná pomoc je zajištěna mimo poradenského systému i ve speciálních výchovných a terapeutických zařízeních nebo zdravotnických institucích.

Chování antisociální - jde o chování, které má protispolečenský charakter. Jediněc svým chováním poškozují jak sám sebe, tak i své okolí. Většinou jde o vystupňování asociálního chování, vyvrcholením je porušování norem a zákonů. Projevy takového jedince je veškerá trestná činnost jako vandalství, loupeže, krádeže, zabití, vraždy, ale i terorismus nebo organizovaný zločin (Slomek, 2010)

2.3 Ústavní a ochranná výchova

Vzhledem k tomu, že se ve své práci zaměřuji na cílovou skupinu dětí a mládeže psychosociálně ohrožených, bylo by možné pokračovat ve vymezení mnoha dalších pojmů. Zaměřím se na termíny, které mají ukotvení v legislativě, čímž je ústavní a ochranná výchova.

2.3.1 Ústavní výchova

Pokud je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu zabezpečit, je možné, aby soud nařídil ústavní výchovu (Občanský zákoník, Rodinné právo, 2012).

Ústavní výchova má své ukotvení v zákoně č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Účelem je zajištění plného zaopatření dítěte, jeho rozvoj tělesných a citových schopností, plnohodnotný rozvoj osobnosti. Musí být vždy v zájmu dítěte, umožnit mu právo na vzdělávání a výchovu, která má preventivně výchovný charakter.

Pokud jsou vážné důvody, nemohou-li rodiče výchovu dítěte zabezpečit a je zřejmé, že bylo využito veškerých výchovných prostředků, může nařídít ústavní výchovu soud. Ústavní výchova převážně končí zletilostí, případně může být soudem prodloužena do 19 let (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Ústavní péče je zabezpečována v rámci tří rezortů - ministerstva zdravotnictví, ministerstva školství a ministerstva práce a sociálních věcí.

2.3.2 Ochranná výchova

Ochranná výchova dítěte, které nedosáhlo zletilosti je ukotvena zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Soud uloží dítěti ochrannou výchovu v případě, že dosavadní výchova dítěte byla zanedbána, v rodině se dítěti nedostává řádné výchovy, v prostředí, ve kterém žije jsou shledány nedostatky a neposkytují záruku řádné výchovy. Ochranná výchova je uložena dokud splňuje účel, nejdéle do plnoletosti mladistvého, možné je soudem prodloužit do 19 let (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, 2013).

Ochranná výchova mladistvého může být podle § 23 při úspěšné převýchově přeměněna na výchovu ústavní, popřípadě může soud rozhodnout o umístění mimo výchovné zařízení s možností uložení dohledu probačního úředníka.

Rozdíl u výše uvedených forem náhradní péče lze spatřit v omezeních a přísnosti při výchově dětí. Důvodem ochranné výchovy je protiprávní chování mladistvých. Ústavní

výchova je uložena dětem, kterým se nedostává řádné výchovy ve vlastní rodině, ale známky závadného chování se u nich nevyskytují, tak jako u dětí s ochrannou výchovou. Cílem ochranné výchovy u dětí, které se jednaly v rozporu se společenskou morálkou je prevence, izolace, převýchova a resocializace.

2.4 Zařízení pro děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou

Ústavní a ochranná výchova je podle zákona č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů je zabezpečována v zařízeních, které nahrazují péči jinak poskytovanou rodiči. Dítěti je poskytováno plné přímé zaopatření (Růžička, 2013).

2.4.1 Diagnostický ústav

Funkce diagnostického ústavu je specifikována v zákoně č. 109/ 2002 Sb., jde o zařízení, které přijímá děti, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova či uložena ochranná výchova a děti u kterých bylo nařízeno předběžné opatření. V zákoně jsou popsány úkoly diagnostického ústavu, které plní diagnostický, vzdělávací, výchovný a sociální, terapeutický, koordinační a organizační charakter. V diagnostickém ústavu jsou přijímány děti na dobu, která obvykle nepřesahuje 8 týdnů, následně se umísťují do dětských domovů se školou či výchovných ústavů. Do zařízení je dítě předáváno s komplexní diagnostickou zprávou a veškerou dokumentací. Zařízení ve spolupráci s odborným pracovníkem diagnostického ústavu zpracovává „Program osobního rozvoje dítěte“, diagnostický ústav následně dle potřeby, nejméně dvakrát ročně, zajišťuje metodické vedení a ověřuje, zda postupy a výchovná péče dle plánu plní svůj účel (Zákon č. 109/2002 Sb.).

2.4.2 Dětský domov

Do dětského domova jsou přijímány děti ve věku obvykle od 3 do 18 let, také je možné spolu s dětmi umístění nezletilých matek. Péče je zajišťována dětem s nařízenou ústavní péčí, které nemají poruchy chování závažnějšího charakteru. Vzdělávání dětí se uskutečňuje ve školách mimo zařízení dětského domova. Dětský domov plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální a to podle individuálních potřeb dětí (Zákon č. 109/2002 Sb.).

2.4.3 Dětský domov se školou

Dětské domovy zajišťují péči o děti s nařízenou ústavní či uloženou ochrannou výchovou, popřípadě o jejich nezletilé matky. Do dětského domova se školou se umísťují děti

obvykle od 6 let do ukončení školní docházky. Pokud pominuly důvody pro zařazení, na žádost ředitele dětského domova je dítě přeřazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. V případě, že po ukončení povinné školní docházky přetrvávají u dítěte závažné poruchy chování, nepokračuje ve vzdělávání ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře pracovněprávní vztah, je realizováno jeho přeřazení do výchovného ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

2.4.4 Výchovný ústav

Ve výchovných ústavech jsou zařazovány děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou s vážnými poruchami chování a to od 15 let (Řepová in Ludíková, Renotierová, 2006). Mohou zde být umístěny i děti od 12 let, pokud mají uloženou ochrannou výchovu, a pro své závažné chování nemohou být zařazeny do dětského domova se školou. Součástí výchovných ústavů je zřizována základní či speciální škola, může být zřízena i střední škola, jejíž základní náplní je příprava na budoucí povolání (Růžička, 2013).

3 První převýchovná zařízení v Evropě

Na počátku 18. století vlivem intenzivního rozvoje průmyslové výroby dochází i k velkým sociálním změnám, důsledkem ekonomického převratu dochází ke vzniku moderního průmyslového proletariátu. Postavení proletariátu je velmi svízelné, do pracovního procesu jsou vtahovány i ženy a děti, mzdy nepostačují na výživu, pracovní doba je neustále prodlužována, rodiče nemají čas na výchovu dětí. Setkáváme se častěji než dříve s antisociálními projevy mládeže. Mezi mládeží se nachází řada tuláků, žebráků, zlodějů, drzých a neposlušných jedinců, což zneklidňuje ostatní pokojnou společnost. Proto v této době vznikají první myšlenky, jak řešit tuto nepříznivou situaci. Jsou vysloveny požadavky zřizovat ústavy pro převýchovu zanedbané mládeže. Přestože potřeba řešení této situace vyvstala až v 19. století, musíme připomenout, že k realizaci těchto snah dochází v menším množství už i mnohem dříve.

V 16. a 17. století v Miláně prosazoval tyto myšlenky arcibiskup Karel Boromejský, ve Francii Vincenc z Paula. V Německu byly zřizovány kromě veřejných domů pro chudé pracovní domy s odděleními pro nezvedené dívky. Jindřich Pestalozzi zakládá roku 1818 ústav v Clindy, ve Švýcarsku do konce 19. století bylo zřízeno již 58 polepšovacích ústavů. V Německu do 80. let 19. století bylo 291 ochranoven. V Anglii jsou budovány pro provinilou mládež reformátory pro toulavou školy industriální, kde jsou děti zaopatřeny a vedeny k výrobní činnosti. Ve Francii rovněž existovala v 19. století řada výchovných ústavů veřejných i soukromých, stejně tak i v Rusku v této době už byly polepšovací ústavy zřizovány (Vlastimil, 1911).

4 Vývoj ochranné péče v našich zemích

Při sněmovním jednání 4. 6. 1847 bylo poukázáno na nevyhovující stav morálky mládeže, byl vysloven požadavek realizovat její zlepšení. Prosazovateli těchto myšlenek byli Vojtěch Widmann, hrabě Belcredi a hrabě Tarouca. Hrabě Tarouca za podpory Widmannovy se obrátil o pomoc „Moravského ochranného spolku“ jehož počátek leží v brněnském „Männervereinu“, působícím již od napoleonských válek. S pomocí spolku mohlo dojít k budování výchovného zařízení (Popelář, 1958).

4.1 První etapa vzniku výchovného zařízení

4.1.1 Vznik Ochrannovny v Brně

V létě 1847 zakoupil Ochranný spolek na Horním Cejlu u Brna stavební parcelu. Začalo se stavbou přízemní dvoukřídlové budovy. Každé křídlo mělo větší místnost, která sloužila jako učebna, jídelna, místnost pro denní pobyt, dále dvě menší místnosti měly sloužit jako byty pro učitele a spirituála. Uprostřed mezi křídly byla postavena kaple. K budově patřila zahrada a pole, které pod dozorem měli obhospodařovat chovanci. Na stavbě se pracovalo rok, budova byla otevřena 28. října 1848 (Popelář, 1958).

Obrázek 1. Budova ochranovny (AMB, kolem roku 1890)

V roce 1852 byl brněnský ústav rozšířen o filiálku v Plavči u Znojma. Tam bylo umístěno 10 chlapců do nevelkého stavení na panství V. Widmana, ředitele Moravského ochranného spolku.

4.1.2 Organizace ústavu

Hlavním vedením celého ústavu byl pověřen učitel, jemu pomáhal učitelský pomocník, ustanoven tu byl také spirituál. Dozorce konal krejčí. V době nepříznivého počasí zacvičoval

krejčí mládež do svého řemesla. O zahradu se staral další zřízenec, který vedl mládež k obhospodařování. Stal se tak důležitým pomocníkem při výchově. Veškerá finanční stránka byla v kompetenci Ochranného spolku (Popelář, 1958).

4.1.3 Chovanci

Každým rokem bylo zařazeno do ústavu asi 15 chlapců ve stáří 8 - 12 let, případně až 14 let. Většinou pocházeli z Moravy a Slezska. Šlo o hochy sociálně zanedbané, většinou defektní, dokonce i nevzdělavatelné. Při úspěšné převýchově byli vybraní hoši, převážně sirotci, předáváni na další výchovu do rodin, nejčastěji do Ivančic u Brna. Mnozí se zlepšeným chováním byli zase propuštěni zpět do vlastních rodin. Ústav byl povinen postarat se o dokončení školní docházky a zajištění řemesla mladistvých. Závadou při výchově bylo časté střídání přidělených hochů. V údajích je uvedeno, že ze 170 chovanců po 10 letech trvání bylo 110 zařazeno do učení, 22 vráceno rodičům, 8 uprchlo, 7 zemřelo, 2 „nepolepšení“ byli propuštěni pro věk, další zůstali v ústavní péči. Není zde uvedeno, z jakých důvodů 7 chovanců zemřelo (www. encyklopedie.brna.cz, 2011).

4.1.4 Režim dne

Ráno vstávali hoši v 6 hodin. Po ranním mytí následovalo obstarávání užitkové a pitné vody z blízkých zdrojů. Před snídaní se všichni zúčastnili mše v místní kapli, po snídani následovala výuka, která byla zahájena 2 hodinami náboženství, dále následovaly 2 hodiny tělesné výchovy. Po obědě pokračovala výuka literární, a to 2 hodiny. Nejdříve byla pro výuku prosazována němčina, později dvojjazyčnost. Po vyučování byly do programu zařazovány hry, práce na poli a zahradě a jiné ruční práce. Před večeří bylo opakováno učivo. Po večeří následovala osobní hygiena a dále osobní volno (www. encyklopedie.brna.cz, 2011)

4.1.5 Systém výchovy

Významnou složkou výchovy zde byly hudba, zpěv a recitace. Velkou pozornost této výchově věnoval učitel Beneš Metoděj Kulda, tvůrce písní a říkadel s didaktickými náměty. Oblibě u žáků se těšily jím sebrané a vydané Moravské národní pohádky a pověsti. Jak už bylo zmíněno, velký důraz byl kladen v ochravně na pracovní výchovnou, zvláště na práci na zahradě a na poli. Především však byly u chovanců pěstovány morální vlastnosti. Byli vedeni k vlasteneckému cítění, správnému vztahu k práci, ke kázni, k dobrému vztahu k ústavnímu vlastnictví (Popelář, 1958).

4.1.6 Učitelé ochranoven

Prvním učitelem působícím v Brně byl Jan Vácha, současně pracoval jako učitel v brněnské robotárně. Po 3. letech odchází, krátce je střídán Homolou, po něm nastupuje Metoděj Kulda. Protože odešel i učitelský pomocník, Kulda je nucen shánět náhradu sám. Velmi se mu pak daří práce ve spolupráci s novým spolupracovníkem Novotným. V letech 1855-1858 budují nový typ vlastního hospodářství s vlastní samosprávou. Oba učitelé kladli důraz na výchovu pracovní, tělesnou a také estetickou. Učitelům pomáhá při práci i pomocník v hospodářství, je velkým přínosem v převýchově.

Od roku 1858-1863 pracuje v zařízení Jan Steyskal, má odborné znalosti, které také publikuje. Velkou péči věnuje kreslení, grafickému projevu. Sám byl zanícený vlastenec, k vlastenectví vedl i mládež. Pro svůj patriotismus nenacházel u nadřizených pochopení, stejně jako Kulda z místa odchází. Je vystřídán Ignatem Wurmem. Další a už ne tak významní učitelé v zařízení pracovali: Jan Zbořil, Filip Pavlík.

Je důležité podtrhnout, že práce pedagogů v této době nebyla snadná. Speciální pedagogika jako věda byla v počátcích, chyběly poznatky ze sociální psychologie, sociologie, otázkou sporu byl význam výchovy terapeutické. Proto je nutno cenit úsilí učitelů o převýchovnou práci, jejich nadšení a obětavost (Popelář, 1958).

4.1.7 Rušení ochranovny

14. dubna 1888 došlo říšským zákonem ke zrušení Ochranného spolku, tím i dosavadní soukromé ochranovny. Jméno ústavu bylo převedeno na nově zřízenou zemskou ochranovnu, která nesla název Vychovatelna císaře Františka Josefa.

4.2 Vychovatelna císaře Františka Josefa v Brně

4.2.1 Objekt vychovatelny

Po zrušení ochranovny v roce 1888 byly zakoupeny nové pozemky, během roku 1889 položeny základy pro dvoupatrovou budovu a bylo pokračováno ve stavbě neorenesančního stylu. V létě 1890 byla budova obyvatelná. Byla moderně vybavená, obsahovala 10 ložnic, vždy pro 18 - 20 chovanců, 5 učeben, prostornou jídelnu, dílny pro řemesla krejčovské, obuvnické, zámečnické, knihařské a kartáčnické. V budově se nacházela také tělocvična, sál, koupelna, kaple, domácí nemocnice. U ústavu byla rovněž rozsáhlá zahrada pro práci dětí (Vlastimil, 1911).

4.2.2 Organizace ústavu, režim dne

Skupiny zde byly sestaveny podle stupně narušenosti. Pod vedením dozorce se provádělo i vyučování a další výchovná činnost. Výuka se prováděla v obou říšských jazycích. Veškeré zajištění hochů bylo hrazeno zemskými fondy. Poslání současné polepšovny bylo určováno říšským zákonem ze dne 24. května 1885:

„ Účelem moravské zemské polepšovny jest pečovati o mravné a náboženské vychování a vyučování dodaných hochů zpustlých a zanedbaných ve stáří od 7 do 14 let a dbáti o jejich výcvik v takovém zaměstnání, které jest schopnostem jejich přiměřeno a jež jim má býti kdysi zdrojem výživy“ (Statut moravské zemské polepšovny pro nedospělé hochy v Brně, 1901).

V létě vstávali chovanci v půl šesté, v zimě v šest hodin. Po společné modlitbě, hygieně, úklidu a snídani začínalo vyučování do 11 nebo 12 hodin, v 10 hodin s přestávkou na svačinu, od 12 do 13 hodin následoval oběd. Po obědě měli svěřenci hodinu pro osobní volno a přípravu na vyučování. Od 14 hodin pokračovalo odpolední vyučování, od 16 hodin do půl 17. hodiny následovala svačina, po ní do 18 hodin opět práce v dílnách. Do 19 hodin měli volno, následovala večeře, po ní do 20 hodin v zimě, v létě do 21 hodin měli volno. Po společné modlitbě se uložili ke spánku. V noci byli buzeni v půl 12. a ve 2 hodiny za účelem vykonání tělesné potřeby. V ložnicích spali i s dozorci. V sobotu večer se sprchovali, v neděli se zúčastnili mše v kapli, odpoledne podnikali společné vycházky. Učitelé se střídali v konání denního dozoru. Návštěvy rodičů byly povolovány jednou za čtvrt roku v neděli od 10 do 15 hodin (Vlastimil, 1911).

4.2.3 Výchovné prostředky

Skupiny byly tvořeny podle stupně mravního narušení. Z nejtěžší trestní skupiny mohli být hoši po půl roce zařazováni při zlepšeném chování do skupin s menším narušením. Při výchově využívali pedagogové vytvořenou stupnici odměn a trestů.

Odměny:

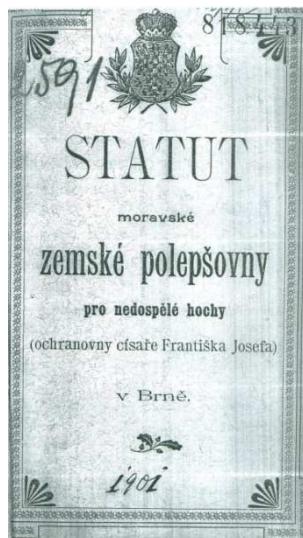
1. Vyslovení spokojenost
2. Veřejná pochvala
3. Přeražení do lepší skupiny
4. Svěření úřadů jistých na důkaz důvěry
5. Ustanovení dozorcem na světnici

Tresty:

1. Důtka soukromá
2. Důtka před skupinou
3. Vyloučení z her a procházek
4. Odnětí čestného úřadu
5. Přeražení do nižší skupiny
6. Půst
7. Tělesný trest

(Statut moravské zemské polepšovny pro nedospělé hochy v Brně, 1901).

Půstem se rozumělo odejmutí oběda nebo večeře, náhradou byla voda a chléb. Tělesného trestu bylo užíváno u dětí do 10 let 1x týdně, u starších 2 x týdně, ne 2 dny po sobě, ne častěji než 4 x za měsíc. Prováděl se metlou na obnažený zadek ne více než deseti ranami. O propuštění z ústavu rozhodovala komise ve složení: zástupce místodržitelství, zástupce moravskoslezského výboru, ředitel, duchovní, správce, domácí lékař, zapisující úředník. Někdy byl chovanec propuštěn podmíněčně, a to pokud nesplňoval všechny předepsané podmínky. Při krátké době pobytu mohl být v ústavu držen do 15 let (Vlastimil, 1911).

Obrázek 2. Úvodní strana statutu

4.2.4 Personál zemské vychovatelny

Personál tvořili ředitel, 7 učitelů, katecheta, 14 dozorců a od roku 1893 účetní. Další pracovníci: domovník, kuchařka, tři služky, externě byl zajištěn lékař. Prvním ředitelem

Vychovatelny císaře Františka Josefa byl Emil Kreberník, který z důvodů zdravotního přepětí odchází v roce 1908. Svou promyšlenou prací se zařadil mezi přední moravské pedagogy.

Po jeho odchodu ho zastupují učitelé Em. Coufal a Jan Kohbauer (Konferenční protokol, 1907, 1909).

Třída	Učitel	Počet žáků
Česká příprava	Frant. Stehlíček	32
Česká nižší A.	Jan Kothbauer	42
Česká nižší B.	-	-
Česká vyšší	Richard Filla	33
Německá příprava	Heřman Wolf	26
Německá nižší	Em. Coufal	35
Německá vyšší	Vilém Kneifl	29
Úhrnem		197

Tabulka 1. Počty tříd, učitelů a žáků v roce 1907

Třída	Učitel	Počet žáků
Česká příprava	Jan Kothbauer	27
Česká nižší A.	Richard Filla	23
Česká nižší B.	Frant. Stehlíček	22
Česká vyšší	Bedřich Frank	29
Německá příprava	Em. Coufal	19
Německá nižší	Heřman Wolf	35
Německá vyšší	Vilém Kneifl	28
Úhrnem		183

Tabulka 2. Počty tříd, učitelů a žáků v roce 1909

V roce 1910 je na místo ředitele jmenován Kristián Ječmínek, působil zde do roku 1927. Vyžaduje podrobné záznamy o chovancích. Své zkušenosti publikuje. Za jeho vedení hostují v zařízení účastníci kongresu pro nucenou výchovu z Vídně, v roce 1912 padesátičlenná exkurze účastníků V. rakouské konference o slabomyslné mládeži.

Z učitelů lze kladně hodnotit přínos učitele R. Filly, který se aktivně věnuje tělesné výchově, navštěvuje tělovýchovné kurzy. Prosazuje květinovou výzdobu, dbá o estetické cítění žáků a to i v hodinách kreslení. Ředitel ústavu požaduje od učitelů promyšlenou plánovanou práci, žádá písemnou přípravu na každou hodinu. Učitelé se zamýšlejí nad výsledky své práce, hledají možnosti jejího zlepšení. Například učitel E. Coufal shrnuje

požadavky, jak zlepšit výchovu propuštěných chlapců. Sestavuje několik zásad, kterými by se mělo při propuštění zařízení řídit. Jsou to:

1. Pobyt v ústavu nejméně na 2 roky.
2. Propuštění chovanci do učení musejí být slušně vybaveni šatstvem
3. Zajistit dozor nad propuštěnými chovanci
4. Ředitel má občas kontrolovat propuštěné chovance, radit jim a pomáhat přímluvami
5. Mistrům, kteří se chovance ujmu, ať Zemský výbor písemně poděkuje.
6. Počet chovanců v dílenské skupině se má snížit
7. Tělesně nebo duševně slabší chovanci se mají umísťovat v polním hospodářství.

Práce ústavu se začala úspěšně rozvíjet, zařízení se dostává řady uznání, avšak vlivem společenských poměrů - vypuknutím 1. světové války - dochází k vážnému zlomu (Konferenční protokol, 1910-1944).

4.2.5 Období 1. světové války, období poválečné

V červenci 1914 narukovali učitelé do války, dílenská dílna je zabavena pro nouzový lazaret. Zařízení pociťuje nedostatek učitelů, také citelnější nedostatek stravy, šatstva. Narůstají delikty, dochází častěji k trestání hochů tělesnými tresty. Projevují se persekuce českých dětí, jsou slibována stipendia pro 2 nejlepší německé chlapce. V protokolech z učitelských porad je možno se dočíst o vzniku ČSR (Československá republika) po 1. svět. válce, o slibu zaměstnanců věrnosti republice. Ústav byl pojmenován na Moravskou zemskou vychovatelnu pro hochy v Brně. Přes opětné posílení učitelů je stav pedagogů neúplný, poměry poválečné se velmi pozvolna konsolidují. Děti jsou nejen ve špatném stavu morálním, ale i zdravotním (Konferenční protokol, 1910-1944).

4.2.6 Rušení ústavu

V prosinci roku 1919 musel propůjčit ústav zahradu a brzy i dílenský dvorní sousední trakt Vysoké škole zvěrolékařské, o jejíž existenci mělo město Brno velký zájem. Nepomohly protesty ředitele a ostatních pedagogů, postupně byly zabírány další místnosti a nakonec bylo rozhodnuto o vystěhování celého zařízení (Konferenční protokol, 1910-1944).

4.3 Třetí etapu vývoje ústavu - etapa Uhersko - hradištská

Zařízení je přidělen nový objekt v Uherském Hradišti a to devět nouzových pavilonů, které byly postaveny za války k okresní nemocnici. K barákům později bylo v přilehlých

zahradách vybudováno hřiště, závodní dráha, skleník, pařeniště. Nařízení o stěhování bylo vydáno 9. 5. 1921, 30. září byl celý ústav přestěhován. Ředitelem se stal i nadále učitel Ječmínek. Někteří učitelé nepřešli na nové pracoviště, stav je doplňován novými pracovníky a katechetou Janem Mlčochem. Pozice ústavu jsou posilněny osobností učitele Vičánka, který nastupuje do zařízení v roce 1924. Po odchodu ředitele Ječmínka roku 1927 do penze, je znát na pracovišti nedostatek pevného vedení. Po nástupu ředitele Filly v roce 1931 dochází k nápravě poměrů. Nový ředitel byl vyzbrojen teoreticky. Byl předseda Spolku učitelů a přátel mravně vadné mládeže se sídlem v Praze a komisařem pro učitelství na školách pro defektní mládež. Publikoval v odborných časopisech, především v Úchylné mládeži (Ročenka diagnostického ústavu v Brně, 1997).

4.3.1 Výchovné prostředky

Při výchově byly používány výchovné prostředky, které byly dle mínění po dobu padesáti let trvání ústavu vyzkoušeny a osvědčily. Bylo třeba vychovávat duši a nezapomínat na tělo. Na duši bylo působeno poučováním při školním vyučování, při náboženských cvičeních, výchovnými přednáškami, které byly většinou doprovázeny světelnými obrazy (filmem), četbou časopisů pro děti a vhodných knih, loutkovým divadlem, návštěvou dětských představení, vzdělávacími kroužky, odměnami za dobré chování a též i tresty za přestupky. Ty byly omezeny na nejmenší míru a dávána přednost cestě preventivní.

Stálý styk vychovatelů s jejich chovanci i mimo školu a dílnu, spoluúčast při jídle a hrách umožňuje lepší poznání, důvěrnější vztah a účinné výchovné působení.

Vývoj tělesný byl podporován potřebným přilepšením v jídle a tělovýchovou. Pravidelné byly ranní půlhodinky, pohyb na čerstvém vzduchu a tělovýchovné hry. Blízké louky umožňovaly vycházky, řeka skýtala příležitost ke koupání a bruslení (Výroční zpráva, 1939).

4.3.2 Výchovné skupiny

Škola je spojena s internátem - vychovatelnou. Dle směrnic vypracovaných podle 23. května 1939 jsou chovanci rozděleni do čtyř výchovných skupin podle mravní narušenosti a chování. Jednotlivé skupiny mají své různé výhody, respektive případná omezení. Bodování je prováděno všemi vychovateli, učiteli a dozorcí v šestinedělních intervalech. Každá skupina je svěřena péči jednoho odborného učitele (představeného) a dvou dozorců. V 1. a 2. skupině mají žáci samosprávu (Výroční zpráva, 1939).

4.3.3 Vývoj v letech 1945 - 1948

Úkolem nového ředitele A. Rečka je vytvořit příznivější podmínky zajištěním odpovídající budovy. Nachází možnost získání budovy dřívějšího ústavu pro německé hluchoněmé v Šumperku. Dochází ke stěhování na nové místo. Poměry zde však nejsou vyhovující, v jedné místnosti hoši spávají a také se učí. Šumperští občané odmítají soužití s narušenou mládeží, učitelům a dozorcům se zde nedostává bytů, je bojkotováno zásobování. Nakonec Šumperští dosahují svého, vládním rozhodnutím je určeno, aby se ústav ze Šumperka vystěhoval. Vystává problém, kam ústav přemístit. Nakonec bylo rozhodnuto, že se Moravská zemská vychovatelná přestěhuje do Střílek v okrese Kroměříž. Ředitel Reček je z vedení odvolán, do funkce je jmenován Miloš Vala, který stěhuje ústav a znovu zahajuje jeho další činnost (Přestěhování ústavu, 1948).

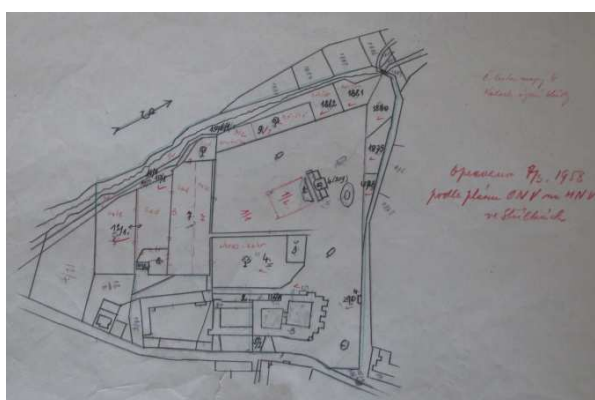
4.4 Výchovní ústav pro mládež ve Střílkách

4.4.1 Objekt, jeho potřebné úpravy

Střílky jsou menší obcí rozkládající se na úpatí Chřibů asi o 650 obyvatelích, se vzácnou barokní památkou z 18. století, barokním hřbitovem, dílem B. Friče, žáka Donnerova. Střílecký zámek, do něhož se ústav nastěhoval, byl zbudován z dřívější tvrze ze 16. stol. pány Petřvaldskými. Dalšími majiteli byli Kuenburkové, Hebersteinové, Berchtoldové, po první světové válce se stává majitelem Dr. Zdeněk Černý. Budova zámku byla značně zchátralá, sloužila rodině Černých pouze jako letní sídlo. Po 2. světové válce byl zámek zestátněn (Skřítek, Skřítková, 2001). Do tohoto objektu se stěhuje v roce 1948 výchovné zařízení ze Šumperka. Zámek je jednopatrovou budovou s renesanční věží, jde o stavbu po stránce architektury méně významnou. Objekt má dvě nádvoří, na druhém je vzácnějším uměleckým dílem Neptunova kašna, v slavnostním sále je vzácnou památkou mistrně provedená štika. Hlavní objekt má několik přilehlých budov - stavební dvůr, zahradnický domek s areálem zahrad, skleníků, ovocným sadem, rybníkem, bazénem a rozsáhlým lesoparkem o celkové rozloze 12,5 ha. Přestože je budova značně rozsáhlá, ale zchátralá, ani na novém místě se zařízení nevyhnulo potížím.

Obrázek 3. Zámek ve Střílkách (Skřítek, 2001).

Obrázek 4. Půdorys celého areálu zámku ve Střílkách (SOkA, 1952)

4.4.2 Systém výchovné péče po roce 1948

Zařízení na základě nového systému dostává i nové pojmenování Krajský dětský domov. Pedagogičtí pracovníci dříve označováno jako dozorce dostávají nové pojmenování - vychovatel. Poúnorové školství přináší nové radikální změny v celém systému školství, a to především v požadavcích na výchovu. Ředitel Vala je v zařízení jediným kvalifikovaným odborníkem, má bohatou praxi s narušenou mládeží. Organizuje doškolování pedagogů v oboru speciální pedagogiky. Učitelé ale také i žáci, jak doba žádá, jsou zapojováni do veřejné činnosti. Jsou vedeni k účasti zapojení se do procesu urychlování socializace vesnice, a to především brigádnickou prací, návštěvou schůzí, akcí, podílením se na životě obce (Zápis o poradě, 1948).

4.4.3 Organizace činnosti

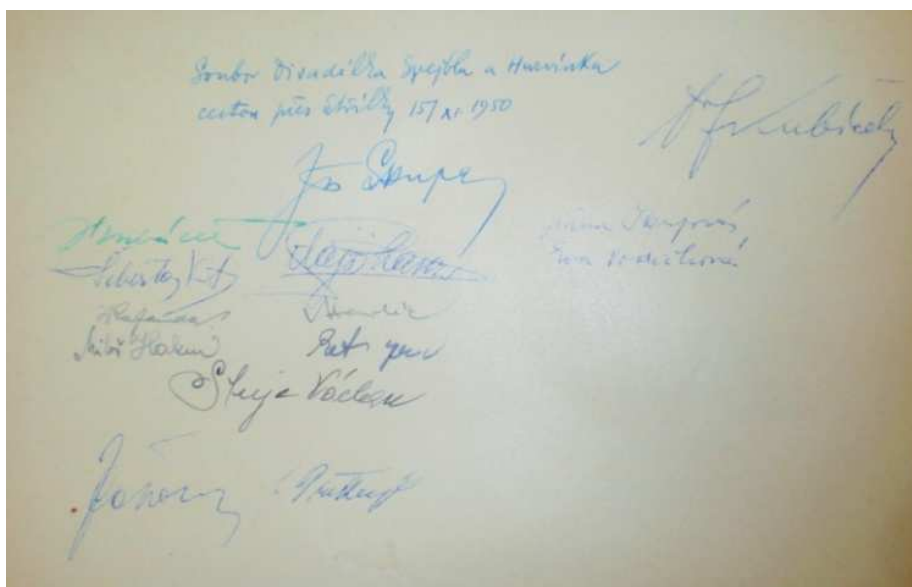
Na škole je nedostatek učitelů. Jsou zřízeny:

Název	Ročník	Vyučoval
I. třída národní školy	1. až 3.	František Bystřický
II. třída národní školy	4.	Miloš Vala
III. třída národní školy	5.	František Bystřický
I. třída střední školy	spojeny	Miloš Vala
II. třída střední školy		

Tabulka 3. Přidělení tříd ve školním roce 1948/1949.

Vyučování bylo střídavě dopoledne a odpoledne. Byly vytvořeny 3 výchovné skupiny, 1. a 3. výchovnou skupinu vedl František Bystřický a 2. výchovnou skupinu ředitel M. Vala. Ukázněným a nadaným žákům je dána možnost navštěvovat 3. třídu střední školy v obci. Žáci si volí svou samosprávu, představení výchovných skupin jsou odpovědní za chování skupiny. Novým pokusem vést k samostatnosti je zřízení skupiny nejukázněnějších žáků, kteří se o ložnice budou starat sami bez přítomnosti vychovatele. Za dobré plnění povinností jsou žáci odměňováni. Pro zkvalitnění práce jsou v této době svolávány velmi časté porady (Zápis o poradě, 1948).

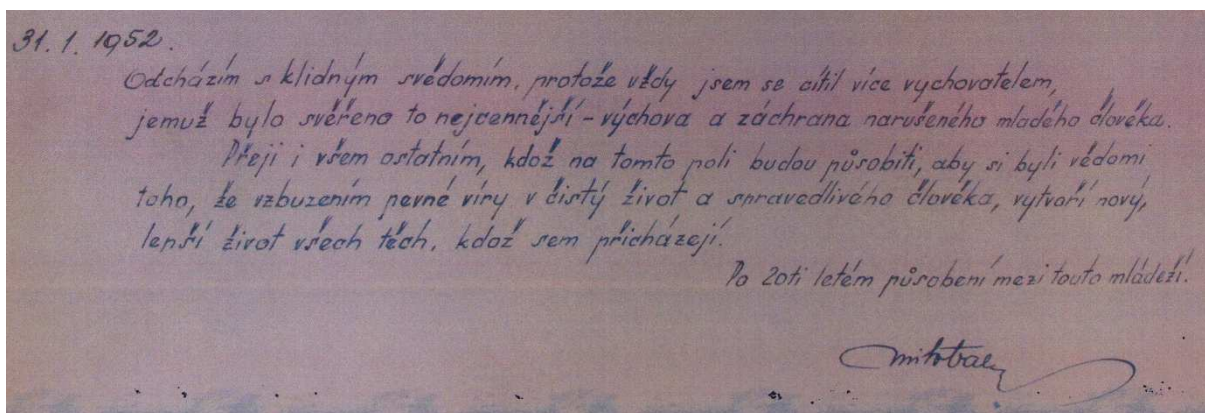
Velká pozornost je věnována společenskému vyžití. Do plánu jsou zařazovány návštěvy kin, divadel a jiných zábavných akcí. Zařízení navštívilo i Divadlo Spejbla a Hurvínka.

Obrázek 5. Podpisy účinkujících souboru v Pamětní knize (SOKA, 1950)

Řízení převýchovné práce ředitelem Milošem Valou, mistrným odborníkem v oboru speciální pedagogiky, bylo velmi pozitivně hodnoceno jak výchovnými pracovníky, tak nadřízenými úřady i širokou místní veřejností. V roce 1952 odchází ředitel ze zařízení, aby

zbudoval novou školu v dětské léčebně v Luhačovicích. Zápis v pamětní knize zařízení při jeho odchodu svědčí o tom, že svou práci konal odpovědně a měl ji opravdu rád.

Obrázek 6. Zápis Miloše Valy při odchodu z ústavu do Pamětní knihy (SOkA, 1952)

Po odchodu ředitele Miloše Valy nastoupil na místo ředitele Antonín Huleš, který apeloval na všechny spolupracovníky v ústavu, „aby všichni, kteří se podílejí na formování charakteru spolupracovali, protože tím rychleji se dojde k vytyčenému cíli. Byla-li by tato spolupráce chápána jen jednostranně, nebylo by možno dojíti k vytyčenému cíli, tj. navrátiti dítě zpět společnosti a vychovati mládež, jakou socialismus si přeje a jakou potřebuje“.

Velký problém v práci nastal pracovníkům 9. 12. 1955, kdy vypukl v zámecké budově požár. Došlo k částečnému zničení zařízení, ale také shořely všechny písemnosti v kancelářích, i veškerá dokumentace o chovancích, kmenové knihy. Začíná nadlidská práce se znovuzřizováním dokumentace o chovancích (Kmenová kniha, 1955).

4.4.4 Období 1968 - 1969 – Společenská krize

V tomto období se stává ve výchovném zařízení práce velmi obtížnou. Chovanci jsou prostřednictvím novin a sdělovacích prostředků značně dezorientováni. Je pochopitelné, že u mládeže s antisociálními sklony jsou projevy nespokojenosti silnější, častější a vyhrcovanější. Hoši se až agresivně dožadují práv a výhod, odmítají plnit povinnosti, organizují se v odporu proti řádu v ústavu, tlumočí své protisocialistické smýšlení. Společenské dění velmi ztěžuje převýchovnou práci ve škole i na skupinách. Dochází k častým útěkům, a to jak jednotlivců, tak celých skupin. 1. září 1968 se vlivem této tíživé situace z prázdninové dovolené chovanci nevracejí. Žáci se odmítají z útěků nebo od rodin vrátit. Školní rok je zahájen jen s 8. žáky. Během podzimních měsíců se situace upravuje a chod se pomalu a obtížně vrací do svých kolejích (Respondent z interview, 2015).

4.4.5 Počátky zřizování záučních oborů

Výchovní pracovníci pod vedením ředitele stále dále promyšlejší stav, co s chovanci po ukončení školní docházky. Pracují na nové koncepci jejich společenského zařazení, svěřenci pokračují v převýchově až do 18 let a to se získáním příslušné kvalifikace. Nově vypracovaná koncepce byla nadřízenými orgány schválena a bylo umožněno ji realizovat od 1. 9. 1970.

Ve škole byly zřízeny dvě třídy záučních oborů pro žáky 14leté a starší. Pro pedagogy nastala značná práce s přípravou pokusných osnov. Osnovy byly schváleny, ze zařízení odešli 3 učitelé a byli nahrazeni mistry odborného výcviku. Zařízení nevzdalo svůj pokus zřizovat výchovné skupiny při větších podnicích. Po prvním nezdárném pokusu se opět přistoupilo ke zřizování pracovních skupin.

Jde opět o skupinu v Královopolských strojárnách a skupinu Průmyslových staveb v Brně. Tentokrát jsou u skupin vychovatelé, kteří patří k pedagogickým pracovníkům ústavu a jsou v úzkém spojení s výchovným zařízením, pomáhají řešit těžkosti vzniklé při práci i mimo ni. Pokud dojde u hochů ke skluzu, je navrácen do výchovného zařízení.

4.4.6 70. a 80. léta převýchovného procesu. Jeho modernizace

Po řediteli Milanu Župkovi, který odešel z ústavu v roce 1971 jako uvolněný politický pracovník KNV do Brna a brzy se pak stal školním inspektorem pro zvláštní zařízení Jihomoravského kraje, se do funkce jeho nástupce dostává Antonín Mach. V době svého působení v ústavu pokračuje v koncepci, především se věnuje adaptaci parku, zimní zahrady, bytu zahradníka a hlavně vybavení ložnic hochů, klade důraz na vytváření estetického prostředí ústavu. V roce 1972 odchází do důchodu (Respondent z interview, 2015)

Je vystřídán Emilem Charvátlem, který v zařízení setrval až do roku 1989. Za jeho vedení docházelo v našem státě k významným událostem. XIV., XV. A XVI. sjezdy KSČ (Komunistická strana Československa) se zabývaly při svých jednáních i otázkou výchovy a vzdělání. Závěry se dotýkaly i potřebných změn ve stříleckém zařízení, dochází k nutným krokům pro realizaci těchto změn. Učitelé připravují učební plány podle osnov platných pro normální učňovské školství. 1. září 1974 výuka učňovského školství v ústavu je zahájena. Jsou sem zařazováni mravně narušení chlapci ve věku od 15 do 18, případně do 19let. Mění se i celý systém převýchovy. Přechází se na jednotný, vnitřně diferencovaný systém. Sjezdy kladou však prvořadý úkol prosazovat komunistickou morálku společnosti, zdůrazňují nutnost zkvalitnění komunistické výchovy na všech typech škol.

Zápis v kronice ústavu z roku 1976:

„Plnění závěrů XV. sjezdu ÚV KSČ na jednotlivých úsecích:

Hlavním úkolem plánu práce našeho ústavu bylo využívání všech možností ke zkvalitnění komunistické výchovy především výchovou k social. vlastenectví a proletářskému internacionalismu, prohlubováním a upevňováním marxisticko-leninského svět. názoru, ateistické a branné výchovy, převýchova charakteru a náprava mravních nedostatků na podkladě makarenkovské organizační struktury.

Ideově politická výchova.

Předpokladem pro úspěšnou činnost učitelů a vychovatelů bylo jejich další ideově-politické sebevzdělání formou VSV. Využívání nových moderních a nenásilných metod při vých. působení.

Pro zkvalitnění vých. vzdělávacího procesu byly pro chovance našeho ústavu připravovány besedy a pohovory na témata z nichž uvádím jen některé např.: O vztazích ČSSR a SSSR, RVHP, o mírové politice SSSR, besedy o vybraných přečtených knihách, o životě zakládajících členů KSČ i soudruhů, kteří se podíleli na počátcích rozvoje social. společnosti ...“.

Na základě nových směrnic kromě skupin zaučenců a dvou pracovních byly nově zřízeny dvě skupiny učňů a tzv. skupina s ochranným režimem. Do této skupiny byli zařazováni hoši starší až do věku 19 let, kteří většinou pro závažnou trestnou činnost, sem byli zařazeni až do doby výkonu trestu, nebo mladiství, kteří naopak přicházeli do zařízení po výkonu trestu. Šlo o nejtěžší kázeňské delikventy. Nebyli zařazováni do vzdělávacího procesu, byli většinou využíváni pracovní, měli svůj volný čas, museli však respektovat řád ústavu. Práce vychovatelů pracujících s těmito svěřenci byla velmi náročná, jelikož pracovní morálku rozkládali zvláště ti, kteří se vrátili z vězení a byli obohaceni tamějšími zkušenostmi, které vnášeli i na půdu ústavu. Právě z této skupiny se nejčastěji dopouštěli hoši útěkovosti. Stav na skupině byl proto pohyblivý, což značně znesnadňovalo převýchovnou práci. Tak jako každá převýchovná skupina i skupina s ochranným režimem měla 12 mladistvých. Pro složitou činnost různě pracovní orientovaných skupin bylo třeba provést řadu organizačních zajištění. Byly vypracované domovský a organizační řád. Všichni pracovníci i chovanci byli s řády seznámeni. Významným přínosem pro zlepšování kázně, sebehodnocení, bylo zavedení bodovacího systému. Denní hodnocení práce ve škole i na skupině bylo zapisováno do jejich průkazů, což pak bylo dobrým ukazatelem pro udělování dovolenek a trestů (Kronika VÚM, 1976).

4.4.7 Odměny a tresty

Odměny:

1. Pochvala výchovným pracovníkem
2. Pochvala ředitelem zařízení
3. Odměny věcné (sladkosti, knihy...)
4. Udělení dovolenky
5. Udělení dovolenek na celé prázdniny, vánoční a velikonoční svátky.

Tresty:

1. Napomenutí výchovným pracovníkem
2. Napomenutí ředitelem
3. Vyloučení ze zábavného, sportovního programu, výletu.
4. Přeražení na uzavřenou skupinu s ochranným režimem.
5. Uzavřením na izolaci – „samotku“

V zařízení byly zbudovány v jedné větší místnosti tři zamřížované boxy – „samotky“, které byly vybaveny jen lavicí a dekou. Sem byli zavíráni delikventi při agresivním chování, kterým ohrožovali ostatní, dále po útěku, kde se dopouštěli trestných činů. Před uzavřením byl svěřenec prohledán, zda se u něho nevyskytuje předmět, kterým by mohl poškodit sebe nebo druhé. Sloužící vychovatel se staral o jejich stravu, o možnost vykonat osobní potřebu. Na samotce většinou trávili 1-2 dny. Problém mnohdy byla úmyslná ztráta bodovacích průkazů, hoši doufali, že bez nich lépe dopadnou při hodnocení.

4.4.8 Ideově- politická výchova

Veškerá činnost ústavu byla prolínána ideově-politickou výchovou, tak jak tehdejší doba požadovala. Pro chovance byly pořádány přednášky a besedy s ideovým zaměřením. Vedení uspořádalo zájezd do rodiště K. Gottwalda, výlety na místa partyzánských bojů. Besedy o knihách a filmech komunisticky zaměřených se staly samozřejmostí. Výchovní pracovníci i svěření chovanci se zúčastňovali všech politických akcí, které byly organizovány složkou NF v obci (Kronika VÚM, 1976).

4.4.9 Vztah chovanců k učení,

Velmi problematické však bylo vytváření vztahů k učení. Vedení ke kladnému vztahu k učení u žáků bylo mnohem obtížnější než vedení k tělesné práci nebo jiné činnosti. Celá řada jedinců se stala záškoláky již před zařazením do ústavu a tento negativistický postoj u nich setrval. Učitelé a vychovatelé museli dohlížet na to, aby neničili školní potřeby, lavice

a další nábytek ve třídě. Velmi náročná byla také práce vychovatelů při hodinách přípravy na vyučování. Žáci museli být neustále aktivizováni, nenásilně vtahováni do procesu výuky, velkou roli hrála názornost a stálé spojování teorie s praxí. Do plánů učiva byly zařazovány exkurze do výrobních podniků, především do nábytkářské továrny v Koryčanech, Bučovicích a do cihelny v Litenčicích.

V rámci úspěšné převýchovy proběhla celá řada akcí. Velmi často se dostávalo hochům veřejného uznání. V této době pomáhali hlavně při stavbě nové školy v obci, její tělocvičny, stavbě Svazarmu, při stavbě velkokapacitního kravína JZD (Jednotné zemědělské drážstvo). Úspěšná byla i spolupráce s Velkým Beranovem, obcí na Českomoravské vysočině, kam hoši zajížděli pomáhat na stavbu velkokapacitního kravína JZD. Hoši byli většinou sportovně aktivní. Zúčastňovali se výchovným ústavních olympiád, sportovních utkání, lyžařských kurzů, plaveckého výcviku v krytém bazénu. Tradicí se stávala účast na škole v přírodě v Meziříčku, při které chlapci prováděli praxi v blízkém JZD Beranov.

Ve výchovném zařízení se dařilo pracovníkům hodně pozitivního na poli převýchovy. Přetrvávaly však některé nedostatky, které si ještě žádaly větší odpovědnější přístup pracovníka, např. práce v zájmových kroužcích. Dalším stále řešeným problémem byla závislost na kouření, převážně v nepovolených prostorách, zvláště pak kouření na záchodech ložnicích, nádvořích.

4.4.10 Útěky svěřenců

Bolestivá byla stále útekost. Přes veškerou výchovnou péči, stálý dohled pedagogických pracovníků a také další opatření docházelo každoročně k útekosti. Útěky byly nepředvídatelné. Některé bývaly promyšleny, připravovány delší dobu, jiné vznikaly impulzivně, náhle a překvapivě. Častěji se na útěk vydávali jednotlivci, jindy menší skupinky. Každý útek byl okamžitě hlášen policii s popisem mladistvého s nahlášením místa pobytu jeho rodičů. Ne vždy útěky směřovaly k rodičům, jelikož v tomto případě chlapcům hrozila možnost rychlejšího zadržení. Na útécích se dopouštěli krádeží pro získání peněz na obživu, ale i dalších trestných činů. Přestože budova zařízení byla opatřena mřížemi na oknech, našli se únikové cesty, např. záchodové okénko, odemčená vrata při zásobování apod. Jednodušší bylo dát se na útěk při pobytu mimo zařízení, při návštěvě fotbalového utkání, brigády, výletu. Přesto, že byli po návratu trestáni kratší izolací, neúčastí na zábavných akcích, zákazem sledování televize, neudělením dovolenky, někteří utíkali ze zařízení i několikrát. Nejtragičtějším útekem v 70. letech byl skupinový útek 4 hochů, kteří zahynuli pod koly vlaku (Respondent z interview, 2015).

4.4.11 Konec výchovného ústavu v budově zámku

V důsledku nepříznivé společenské situace v 2. pol. 80. let 20. století dochází k veřejné kritice socialistického řízení a jeho komunistické morálky. Ve společnosti se častěji projevují snahy o změnu politického systému, které se vyhrcoují Sametovou revolucí 17. listopadu 1989. Tato dává impuls k nastolení nového demokratického uspořádání společnosti. První kroky cesty k novému společenskému systému jsou brzy realizovány na všech úsecích života. Na pracovištích jsou prověřováni vedoucí pracovníci, mezi nimi i ředitelé školských institucí. Ředitel VÚM (Výchovný ústav pro mládež) Emil Charvát hodnocením i přes jeho vysokou odbornost neprošel, a to pro jeho dřívější komunistické přesvědčení. Novým ředitelem se stává Lubomír Ševčík, dřívější vychovatel zařízení

Dochází k nové ideové náplni výchovně vzdělávacího procesu, komunistická výchovně vzdělávací činnost je nahrazena činností vedenou principy a zásadami demokracie. Počátky nového demokratického procesu jsou v brzké době ukončeny v důsledku žádosti vnučky původního majitele o navrácení budovy zámku. V roce 1992 je její žádosti vyhověno. Pracovníkům ústavu je ukončen pracovní poměr a končí existence stříleckého výchovného ústavu v zámecké budově (www. vustrilky.cz, ©2015).

4.5 Druhá etapa stříleckého výchovného ústavu

4.5.1 Počátky ústavu

Někteří chlapci byli na podmínku propuštěni k rodičům, ostatní předáni do jiných ústavů v republice. Jedinými zaměstnanci, kteří setrvali nadále v pracovním poměru, byli ředitel a hospodářka, ti měli za úkol postarat se o výstavbu ústavu nového. Objekt měl stát v prostorách odkoupené parcely, která dříve tvořila součást zámecké zahrady a prostoru bývalého zámeckého stavebního dvora. Po řadě jednání bylo ke stavbě přikročeno. Rekonstrukce hlavní budovy trvala 2 roky a byla dokončena a k užívání předána 31. 8. 1994. Od nového školního roku tak mohl být zahájen provoz. Na pracoviště byli přijati noví zaměstnanci – učitelé, vychovatelé, pomocní vychovatelé, dílenští učitelé a další provozní zaměstnanci. Ještě dva roky bylo dále pokračováno ve stavebních pracích, šlo o stavbu školy, nádvoří a venkovní úpravy. Do ústavu byli přijímáni noví klienti. S postupným zvyšováním počtu dalších dětí dochází i k rozšiřování učebních oborů. Dochází ke zvyšování kapacity míst a počtu odborných i provozních pracovníků (www. vustrilky.cz, ©2015)

Obrázek 7. Objekt nové budovy výchovného ústavu

Počet dětí roste nejen ve Výchovném ústavu ve Střílkách, z původních 36 míst má v roce 2000 již 48 míst, ale dále byl rozšířen sloučením se Střediskem výchovné péče pro děti a mládež HELP v Uherském Hradišti. Jde o odloučené zařízení pro dívky s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou o kapacitě 16 míst. Dívky byly zařazovány do jednotné sítě místního středního školství, do rekvalifikačních kurzů, do pracovního poměru. Na pracovišti bylo zřízeno ambulantní oddělení pro problémové dívky, zařízení mělo svou linku důvěry, která byla z finančních důvodů později převedena pod linku ve Zlíně. V roce 2004 byla budova zařízení v Uherském Hradišti vrácena na požadavek městu, čímž bylo lůžkové oddělení pro dívky zrušeno (www. vustrilky.cz, ©2015).

4.5.2 Rozdělení do skupin v novém výchovném zařízení

Ústav má pro 48 dětí vytvořeno 6 výchovných skupin a jeden cvičný byt mimo areál ústavu. 3 skupiny jsou složeny z jedinců s častými výchovnými problémy, 2 skupiny jsou skupinami se zvýhodněným režimem a mají motivovat děti z ostatních skupin k projevům a postojům takových kvalit, pro něž by mohly být přeřazeny do zvýhodněných skupin.

Jedna ze zvýhodněných skupin je nadstandardně vybavená, děti mají různé osobní výhody a nejukázněnější, kladně hodnoceni za pracovní výsledky, chování, aktivitu mohou za odměnu postoupit na byt tzv. „Domeček“. Jde o samostatné „cvičné“ žití 1-2 jedinců v nově postaveném domě mimo areál ústavu. Mladiství, zde ubytovaní, docházejí do školy nebo na pracoviště mezi ostatní, jsou vedeni k samostatnosti, pořádku, k hospodaření, mají nejvíce osobních výhod. Poslední skupinou je skupina dětí s uloženou ochrannou výchovou. (Dříve nazývaná skupina s ochranným režimem). V současné době je umožněno i této skupině při dobrém chování využívat výhod, které jsou udělovány i ostatním skupinám (Výroční zpráva VÚ Střílky, 2014).

4.5.3 Výchovná zájmová činnost ústavu

Organizace této činnosti je dána celoročním plánem, výchovnými týdenními plány skupin, zájmovým zaměřením dětí i vychovatelů. Možnosti k zájmovému využití se v současné době nabízí nepřeberné množství. Je třeba podotknout, že je nutné respektovat zájem hochů, jeho výchovný dopad, mít na zřeteli mnohdy i finanční možnosti, případně zvýšený dozor. Volba zájmové činnosti a její realizace žádají často velké pracovní nasazení. Je třeba se vyhýbat stereotypům, nezapomínat na potřebné obměny.

Do mimoškolní výchovné činnosti byly zařazeny akce sportovního, turistického, kulturního, naučného i rekreačního charakteru. Ve školním roce 2013/2014 těchto náročnějších realizovaných akcí bylo kolem čtyřiceti. Jelikož chlapci vítají především akce se sportovní náplní, bylo těchto organizováno a provedeno nejvíce. Šlo hlavně o fotbalové turnaje, turnaje ve stolním tenisu, florbalu, sportovní hry - reprezentaci mezi výchovnými ústavu, branné závody, agroturistiku, cykloturistiku, plaveckou přípravu na triatlon, výlety a turistické výlety. Děti se také zúčastnily návštěv divadelních představení, výstav děl uměleckých výrobků i vědomostní soutěže.

V průběhu roku je rovněž navazováno na různé události např. oslava Dne dětí spojena se soutěžemi a odměnami, pořádání Mikulášské besídky také se soutěžemi a oceněním, před vánočními prázdninami nákup dárků s chlapci pro jejich blízké i jejich osobní potřebu, předvánoční pečení cukroví, pohodové posezení u stromečku, vysvětlování vánočních tradic. Hoši jsou vedeni k vytváření vánoční atmosféry doma v rodině. Těm, kteří zůstávají o Vánocích v ústavu, pracovníci se snaží svátky dle možností co nejvíce zpříjemnit. Není zapomínáno ani na oslavu velikonočních svátků, seznamování s jejich tradicemi. Chlapci je vítány i lyžařský výcvikový kurz v Beskydech. Kromě zmiňovaných zájmových akcí však není zapomínáno na denní aktivity ústavu - posilování, kopaná, minigolf, vycházky, sledování pořadů v televizi (Výroční zpráva VÚ Střílky, 2014).

4.5.4 Výchovně vzdělávací proces

Základní škola, Střední odborné učiliště a Učiliště tvoří při výchovném ústavu jednotný celek školy. Činnost vzdělávání je zaměřena na získávání teoretických i praktických vědomostí, dovedností a návyků v rámci daného oboru. Odborný výcvik žáků probíhá většinou v ústavu. Učební bory zřízené v ústavu jsou:

- dvouletý učební obor - Stavební práce
- dvouletý učební obor - Práce ve stravování
- dvouletý učební obor - Lesnické práce (zřízen nově od škol. roku 2014/2015)

Od roku 2009 jsou do zařízení přijímáni žáci ZŠ (základní škola), kteří zde na základě individuálního vzdělávacího plánu dokončí školní docházku. Učební obor žáci ukončují učňovskými zkouškami. Dvouleté zkušenosti ukazují, že učni jsou zdatnější při praktickém výcviku než při teoretickém vzdělávání. Je velmi alarmující promyšlené spojování teorie s praxí a motivace (Vnitřní řád VÚ Střílky, 2014).

4.5.5 Školní řád ústavu

Pro úspěšnou výchovně vzdělávací práci je nutné ve všech školních zařízeních, tedy i ve výchovných ústavech, vypracovat školní řád a vedením je vyžadováno jeho plnění. Také ve Výchovném ústavu ve Střílkách se reedukační proces realizuje na základě dobře vypracovaného školního řádu. Připomeňme si některé závažnější oddíly řádu vypracovaného v minulém školním roce.

Práva žáků:

K úvodním základním právům žáků daných § 21, odst. 1 je připojena doložka s dalšími konkrétně stanovenými právy a zákazy. Z výčtu uvedených práv je třeba zvláště věnovat mimořádnou péči respektování a neporušování těchto práv:

1. Právo na půdě školy svobodně, ale vhodnou formou šířit své názory, myšlenky a informace, pokud jimi veřejně nepropagujeme.
2. Právo na ochranu před šikanou a útoky na lidskou důstojnost.
3. Právo vyjádřit svou obavu před chováním ostatních svěřenců a upozornit i na neadekvátní činnost pedagogických pracovníků.
4. Právo být v případě přestupku až do vyšetření považován za nevinného a být trestán jen v rámci pravidel pro hodnocení výsledků daných školním řádem.

Ze zákazů:

1. Nošení, držení, užívání a distribuce alkoholu a návykových látek a škodlivin a to jak v areálu školy, tak i při činnostech organizovaných školou.
2. Dopouštění se šikany, vandalismu, rasismu.
3. Nošení předmětů nesouvisejících s výukou do prostor školy a pracovního vyučování.
4. Nošení větších peněžních částek a dalších cenných věcí. Za ztrátu nenese zařízení odpovědnost.
5. Kouření v areálu školského zařízení.
6. Opakované krádeže – trestají se podmíněným vyloučením (Školní řád VÚ Střílky, 2014)

4.5.6 Finanční prostředky dětí

Všechny finanční prostředky jsou evidovány, ukládány, je o nich vedena evidence.

Jsou tvořeny:

- a) z kapesného
- b) z odměn – vnitřní mzdové přepisy
- c) z brigádní činnosti
- d) z dalších zdrojů (rodiče...)

Odměny za práci jsou vypláceny měsíčně. Výběr z osobního konta zajišťuje vychovatel, jsou vedeny finanční deníčky dětí také pro jejich vlastní evidenci. Při odchodu z ústavu je zůstatek finančních prostředků předán svěřenci nebo převeden na jeho vkladní knížku.

4.5.7 Odměny dětem v ústavu

1. finanční odměny
2. pravidelné dovolenky
3. umožnit účast na brigádě (pro finanční přilepšení)
4. reprezentaci výchovného ústavu s finančním ohodnocením
5. umístění na Cvičném bytě mimo areál výchovného ústavu (Výroční zpráva - VÚ Střílky, 2014)

4.5.8 ZIP- Skupina zvýšeného individuálního přístupu

Výchovné problémy dětí skupiny se týkají nejen negativního chování a vystupování na veřejnosti, nedodržování společenských norem, nýbrž i nedodržování norem právních. Cílem intenzivní péče pedagogů je vést jedince této skupiny, kteří nezvládají ústavní výchovu k uvědomování si své osobnosti, ke stanovení si cílů a priorit, k chápání, že nemají jen stejná práva jako ostatní v ústavu, ale mají i stejné povinnosti.

Bodovací systém

Úspěšné převýchově pomáhá pečlivě propracovaný systém hodnocení – bodový systém. Hodnocení probíhá každý den na komunitě a jednou týdně s odbornými pracovníky a vedením ústavu, kteří zde zvažují další možnosti motivace každého jedince. Systém hodnocení navazuje na vnitřní řád, maximální výše je získání 86 bodů. O výši získání bodů rozhodují výsledky práce ve škole, na praxi i v mimoškolní činnosti. Možnosti získávání bodů jsou obsaženy ve 4 skupinách hodnocení - škály možnosti v levelech, na které může dítě dosáhnout:

Level „D“ - po přijetí na skupinu, bodování začíná 0 body. Plnění stanoveného programu, zvýšená možnost kontaktovat s rodinou služebním telefonem. Možnost dítěte zúčastnit se

činností a kroužků ve skupině, využívání nabízené pomoci při stabilizaci na skupině a využití standardního vybavení (TV).

Level „C“ - při dosažení 80 bodů. Dítě plní stanovený program, má možnost zúčastnit se činností a kroužků na skupině a možnost využití TV, radia

Level „B“ - při splnění 84 bodů. Možnost účasti dítěte na společných činnostech v ústavu, má možnost využití nadstandardního vybavení – rádio, PS2 (PlayStation). Dítě má možnost žádat o dovolenky k rodičům nebo osobních vycházek, také možnost zúčastnit se brigády (finanční přilepšení)

Level „A“ - pokud splní 86 bodů má možnost žádat o výstup. Dítěti je umožněno využívat TV, rádio, PS2, PC, účastnit se společenských akcí v ústavu i mimo ústav. Za doprovodu pedagoga může využít možnosti navštěvovat posilovnu. Civilní vycházka je další možností. Dítě je motivováno k pobytu doma, proto jsou i zde dovolenky umožňovány.

Délka pobytu na skupině ZIP trvá obvykle 30 dní a je závislá na úspěšném plnění programu. V kladném případě je dítě zařazováno na kmenovou skupinu. V případě nežádoucích výsledků, nutnosti opakovaného pobytu na skupině ZIP je uvažováno o dalších alternativách, jako jednání s OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí), OSZ (odbor sociální a zdravotní), jednání za účasti rodinných zástupců, případné přemístění apod.

Materiální zajištění skupiny

Strava - dodržování norem. Ve všední dny oběd v jídelně, večere na skupině. O víkendech samostatná příprava oběda s vychovatelem, který zajistí ve spolupráci s vedoucí kuchyně potřebné, jídlo je připravováno v souladu s jídelníčkem.

Peníze a cennosti - bezpečně uloženy na služebně, v uzamykatelném prostoru, trezoru.

Užívání mobilních telefonů - soukromých v době osobního volna jen u nejlepší skupiny v osobním volnu a to s ohledem na momentální činnost, služebním telefonem děti ostatních skupin a to pouze v osobním volnu (od 19:00 do 19:45) na náklady ústavu.

Osobní oblečení - děti mají možnost používat osobní oblečení, v případě, že nemá, nebo při znečištění vlastního, je mu přiděleno náhradní.

Vyžadování dodržování dalších pravidel opatření

Zákaz - donášení zbraní, OPL (omamné a psychotropní látky) a dalších předmětů, které jsou nebezpečné zdraví a životu

Příkaz – dodržování pravidel BOZP (bezpečnost a ochrana zdraví při práci), zvýšený důraz na předcházení požárním rizikům, rizikům při útěcích (ve skupině s ochrannou výchovou - mříže) (Vnitřní řád VÚ Strážky - Skupina zvýšeného individuálního přístupu, 2014).

5 Praktická část

5.1 Vymezení výzkumného problému

V dnešní době si už jen pamětníci dovedou představit, jakým způsobem v minulém režimu probíhal výkon ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Vzhledem k centrálnímu řízení společnosti bylo vše plánované na roky dopředu. Stejně tomu bylo i ve speciálním školství, kam školská zařízení typu výchovných ústavu patří.

Dnešní demokratická společnost však přesunula těžiště výchovy dětí s výchovnými problémy do individuální roviny. Na každé dítě je nahlíženo striktně individuálně s ohledem na jeho sociální původ, etnikum a v neposlední řadě na jeho osobní dispozice.

Zatímco v minulém režimu bylo legální využívat jako výchovných prostředků skupinové tresty, děti za své selhání (porušení pravidel, nedodržování nařízení, popř. útky ze zařízení a páchání provinění) byly běžně na několik dnů umísťovány na samostatné pokoje cely samotky, dnes jsou takové výchovné prostředky postaveny mimo zákon. Jakýkoliv pokus děti fyzicky trestat je brán jako trestný čin porušení práv dítěte. Bohužel děti s poruchami chování jsou zpravidla velmi sociálně zdatné, co se týče využívání mezer a skulin v nutném pedagogickém tlaku. Velmi rychle si spočítají, co mohou dělat a co již ne, a proto se snaží o manipulaci s pedagogy k získání individuálních výhod.

V dnešní legislativě je v podstatě považováno za politicky nekorektní ve spojitosti s dětmi vůbec užívat slovo jako je trest. Dnes existují pouze výchovná opatření – záporná, pokud se dítě něčím provinilo, nebo kladná - zde slovo odměna se používat nadále smí.

Jak jsem v úvodu práce uvedla, žiji ve Střílkách, pocházím z rodiny s pedagogickou minulostí a o zdejší výchovný ústav a jeho historii se velmi zajímám. Zároveň jsem členkou obecního zastupitelstva.

Obec Střílky spadá pod agendu města Koryčany, z tohoto důvodu jsou přestupky v občanském soužití chovanců stříleckého výchovného ústavu řešeny přestupkovou komisí při městském úřadu Koryčany. Poplatky za činnost této komise ve věcech přestupků dětí ze stříleckého zařízení jsou účtovány Obecnímu úřadu ve Střílkách a každým rokem rostou (za minulý kalendářní rok činily více jak 20.000,-Kč) a jsou nezanedbatelným nákladem pro obecní rozpočet. Občané Střílek tudíž dotují ze svého rozpočtu chovance výchovného ústavu jen proto, že se tento ústav nachází v katastru obci Střílky, a to bez možnosti tyto náklady po vinících vymáhat.

Při častých rozpravách s přáteli i z osobní zkušenosti je zřejmá stále vzrůstající tendence dětí z místního výchovného ústavu k útkům, které v naprosté většině jsou provedeny

za účelem páchání přestupků a trestných činů, což dříve tak časté údajně nebývalo. Protože je však velmi jednoduché tvrdit, že dnes děti z „pastřáku“ utíkají více než dříve (jde o subjektivní pocit), rozhodla jsem se neoficiálně pátrat, zda tyto děti opravdu utíkají více a proč.

Hlavním důvodem k provedení této práce je tedy ze zajímavosti zjistit, proč je dnes dětí na útěku z výchovného zařízení stále více, jestli jsou dnes děti jiné, nebo pouze využívají svých práv a možných mezer v legislativě. Zajímá mne také, zda výchovné přístupy a postupy dnešních pedagogů mohou být faktorem ovlivňujícím touhu dětí k útěkům ze zařízení.

5.2 Cíle a otázky výzkumného šetření

Tento výzkum si klade za cíl na základě analýzy získaných informací zjistit, zda dnešní domnělá vysoká útekovost dětí ze zařízení souvisí s důvody, pro které byly tyto děti do zařízení umístěny, zejména porovnat, zda jsou důvody k umístění dětí do výchovných ústavů odlišné (popř. shodné) jako v minulém režimu.

Výzkumná otázka č. 1 tedy zní:

„Jsou dnes nejčastější důvody k umístění dětí do Výchovného ústavu ve Střílkách odlišné, než byly v minulém režimu?“

Dalším úkolem této práce je analýzou výsledků výzkumného šetření zjistit, zda rozdíly ve výchovných přístupech a postupech dnešních pedagogů mohou být faktorem, ovlivňující touhu dětí k útěkům ze zařízení.

Výzkumná otázka č. 2 tedy zní:

„Mohou být rozdíly ve výchovných postupech a přístupech pedagogů socialistického a dnešního demokratického režimu faktorem ovlivňujícím domnělou vysokou útekovost dětí z výchovného ústavu?“

5.3 Stanovení metodologie výzkumného šetření

Vzhledem k tomu, že od ukončení činnosti původního (socialistického) výchovného ústavu ve Střílkách v roce 1992 uběhlo již přes dvacet let, nebylo možné dát dohromady větší počet respondentů v tomto zařízení v minulosti pracujících. Po dlouhém pátrání jsem zjistila adresy pěti bývalých pedagogických zaměstnanců zařízení, ochotni být respondenty v mém výzkumu byly však pouze dva z nich.

Ze současných pedagogických pracovníků v zařízení osobně znám poměrně velké množství pedagogů. Po oslovení deseti z možných respondentů, přes garanci anonymity, osm

z respondentů odmítlo na výzkumu spolupracovat s tím, že jsou smluvně vázáni zákazem „vynášení“ důvěrných informací ze zařízení, popř. se přes mé garance necítí být v bezpečí. S lítostí jsem zjistila, že pouze dva respondenti jsou ochotni na mém výzkumu spolupracovat.

Z výše uvedených důvodů jsem opustila původně zamýšlený kvantitativní průzkum sběru informací pomocí dotazníku rozdanému většímu množství respondentů. Zvolila jsem metodu kvalitativního výzkumného šetření, kdy výsledky tohoto šetření byly zpracovány metodami kvalitativní analýzy. Data jsem se rozhodla sbírat metodou polostrukturovaného rozhovoru s bývalými i současnými pedagogickými pracovníky místního výchovného ústavu.

5.3.1 Metoda moderovaného rozhovoru (interview)

Pojmem interview označujeme moderovaný rozhovor, který směřuje k určitému cíli a účelu výzkumu. Dle Miovského (2006) k získávání kvalitativních dat je považován za nejvýhodnější, přestože patří mezi nejnáročnější metody, s ohledem na nutnost výzkumníka disponovat potřebnými sociálními dovednostmi a citlivostí. Zároveň musí ovládat metodu pozorování (viz. metoda pozorování) a obě techniky co nejlépe vzájemně propojovat. Na kvalitu rozhovoru má vliv pohlaví, věk, celkový charakter tazatele, denní doba, kdy je rozhovor veden, vnější podmínky a prostředí. Výhodou je osobní kontakt s respondentem, možnost pružné reakce tazatele na odpovědi respondenta a získání informací, které nepocházejí pouze prostřednictvím verbálních odpovědí, ale i pozorováním neverbálních a okolních projevů respondenta. Interview autor dělí na nestrukturované, polostrukturované a strukturované.

Zvolená metoda polostrukturovaného rozhovoru vyžaduje vytvoření schématu okruhu otázek, které by měly být použity, kdy v průběhu rozhovoru se mohou otázky přidávat, být konkrétnější či částečně přeformulovány, je možné s ohledem na vývoj rozhovoru i zaměňovat pořadí otázek, popřípadě některé otázky i zcela vypouštět (Miovský, 2006).

Metodu polostrukturovaného rozhovoru jsem preferovala i z důvodu větší variability při vedení rozhovoru s možností zařazování doplňujících otázek a případné obměny jejich sledu. Volba tohoto typu rozhovoru se při průběhu šetření ukázala jako vyhovující.

Výběr místa a termínu k provádění rozhovoru bylo ponecháno na respondentech s ohledem na jejich potřeby a možnosti. Rozhovory trvaly v rozmezí 45 až 80 minut. Při oslovení respondentů mi oba současní pedagogové ze zařízení nedoporučili provádět rozhovor na jejich pracovišti, oba respondenti byli ochotni přijít k rozhovoru ke mně domů. Rozhovory s bývalými pedagogickými pracovníky zařízení proběhly dle jejich požadavku u nich doma. Rozhovory se všemi respondenty byly vedeny v klidné a vřelé atmosféře,

respondenti byli ochotni sdělit své zkušenosti a mnohdy sami doplňovali požadované informace o nové poznatky.

5.3.2 Koncept rozhovoru

Rozhovor s respondenty byl koncepčně strukturován do čtyř tematických okruhů otázek, kdy každý tematický okruh tvořilo pět základních otázek.

Tematický okruh jedna a dva byl koncipován s ohledem na získání informací nutných k zodpovězení výzkumné otázky číslo jedna, tematický okruh tři a čtyři byl zaměřen na získání informací nutných k zodpovězení výzkumné otázky číslo dva. Toto však nebylo v průběhu rozhovoru dodržováno striktně, otázky se překrývaly a vzájemně doplňovaly.

Tematický okruh číslo jedna byl zaměřen na charakteristická data:

- dosažené pedagogické vzdělání
- délka pedagogické praxe s dětmi s poruchami chování
- kolik dětí průměrně má (měl) respondent na své výchovné skupině
- kolik dětí bylo (je) celkově v zařízení
- jakého věku tyto děti jsou (byly)

Tematický okruh číslo dva byl zaměřen na nejčastější důvody umístění dětí do výchovného zařízení:

- sociálně znevýhodněné děti
- záškoláctví
- abúzy - závislosti dětí na omamně psychotropních látkách, manipulace a distribuce těchto látek
- opakované páchaní přestupků, trestných činů - kriminalita mládeže
- recidiva, děti s uloženou ochrannou výchovou z důvodu vysoké společenské nebezpečnosti, antisociální osobnosti dětí

Tematický okruh číslo tři byl zaměřen na hlavní znaky (pedagogické přístupy) přímé pedagogické činnosti vychovatelů a systémové podmínky:

- zajištění odborná péče o výchovné potřeby svěřených dětí
- jakých výchovných opatření, odměn (trestů) bylo (je) při reedukaci využíváno

- s jakými nejčastějšími nedostatky se při výchovné činnosti potýkalo (potýkají). Toto se týká zejména legislativy, orgánů činných v trestném řízení, nedostatky spolupracovníků, systémové chyby ze strany vedení zařízení, atd.
- pojmenování zvláště úspěšných výchovných prostředků při pedagogické práci (své i spolupracovníků)
- jak dalece byl (je) využíván individuální přístup k svěřeným dětem, uvedení příkladu

Tematický okruh číslo čtyři byl zaměřen na úspěšnost socialistického a moderního demokratického pedagogického působení v převýchovném procesu:

- jak bylo (je) předcházeno útekovosti dětí ze zařízení, jaká preventivní opatření byla (jsou) učiněna, jak vysoká útekovost v zařízení byla (je)
- v jaké míře se projevovala (projevuje) kriminalita dětí v zařízení, na dovolenkách a na útěcích
- jakému množství svěřených dětí se po opuštění zařízení dařilo (daří) žít tzv. plnohodnotným životem, být společnosti prospěšným (udržet si práci, založit rodinu, platit daně, atd.)
- byla (je) společnost a její nastavená pravidla (životní styl) jedním z určujících faktorů míry úspěšnosti vašeho reedukačního působení
- zažíval jste (zažíváte) při své práci pozitivní zpětnou vazbu (jakou, jak často)

Všechny rozhovory byly vždy se souhlasem respondentů zaznamenávány na diktafon, čímž bylo dále umožněno znovu si rozhovor přehrát i opakovaně k následné analýze. Veškerý zvukový záznam byl v souladu s dohodou s respondenty o udržení anonymity po ukončení analýzy smazán.

5.3.3 Metoda pozorování

Pozorování patří k jedné z nejstarších výzkumných metod. Pozorování se od běžného pozorování odlišuje tím, že objekt zájmu je předem vybrán, pozorování je tudíž plánované. Z tohoto důvodu je potřeba jistého umění a cviku, jako u interview, k získání a vyhodnocení maximálního objemu informací. Hlavní pozitivum této metody spočívá v možnosti detailního popisu pozorovaného jevu, či objektu. Problematickým často bývá nemožnost dostatečného zmonitorování jeho okolností v kontextu. V neposlední řadě při širším pozorování často pozorovateli unikají důležité detaily pozorovaného jevu, či objektu.

Pozorování, dle Miovskeho (2006), dělíme zpravidla na introspektivní, extrospektivní, přímé, nepřímé, nestrukturované, polostrukturované a strukturované.

V tomto výzkumném šetření nebylo použití této metody od počátku cílené ani plánované. Metoda pozorování byla zvolena jen jako doplňková technika k metodě polostrukturovaného interview, kdy je využita k pochopení okolností a souvislostí prováděného rozhovoru.

5.3.4 Metoda vytváření trsů

Tato metoda slouží ke shromáždění a sdružení výroků do skupin (trsů) dle vzájemné podobnosti. Vznikají tak obecnější skupiny, které mají tematicky, časově či jinak podobné znaky a obsah (Miovský, 2006).

Této metody jsem využila u analýzy rozhovorů s pedagogickými pracovníky výchovného ústavu. Výsledky výzkumného šetření byly seskupeny do několika tematických celků.

5.3.5 Metoda kontrastů a srovnávání

Metodou kontrastů a srovnávání je možné vzájemně porovnávat jednotlivé jevy a poukazovat na jejich rozdílnost. I na zdánlivě podobných výrocích či úkazech může vzniknout potřeba jejich srovnání a vytyčení jistých, byť nepatrných odlišností. Tyto malé neshody mohou mít pro výsledky výzkumu patřičnou informaci (Miovský, 2006).

Tato metoda byla ve výzkumném šetření využita při analýze jednotlivých rozhovorů.

5.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Přestože si toto výzkumné šetření klade za cíl zjistit, zda dnešní domnělá vysoká útekovost dětí ze zařízení souvisí s důvody, pro které byly tyto děti do zařízení umístěny a v neposlední řadě zejména porovnat, zda jsou důvody k umístění dětí do výchovných ústavů odlišné (popř. stejné) jako v minulém režimu, nejsou v zařízení umístěné děti součástí výzkumného vzorku.

Dalším úkolem této práce je analýzou výsledků výzkumného šetření zjistit, zda rozdíly ve výchovných přístupech a postupech dnešních pedagogů mohou být faktorem, ovlivňující nutkání dětí k útekům ze zařízení.

Z výše uvedených důvodů výzkumný vzorek tvoří dva bývalí (v současnosti již v důchodovém věku) a dva současní dlouholetí pedagogičtí pracovníci Výchovného ústavu ve Střílkách.

Respondent č. 1 - vychovatel, později vedoucí vychovatel, zaměstnán ve Výchovném ústavu Střílky od roku 1964 do roku 1992. Délka praxe 28 let. Na vedoucí pozici 12 let.

Respondent č. 2 - vychovatelka, zaměstnána ve Výchovném ústavu Střílky od roku 1976 do roku 1992. Délka praxe 16 let.

Respondent č. 3 - vychovatel, zaměstnán ve Výchovném ústavu Střílky od roku 1997. Délka praxe 18 let.

Respondent č. 4 - vychovatel, zaměstnán ve Výchovném ústavu Střílky od roku 2006. Délka praxe 9 let.

5.4.1 Analýza rozhovoru s respondentem č. 1 dle tematických okruhů

Okruh č. 1

Respondent č. 1, vysokoškolsky vzdělán, obor speciální pedagogika, 28 let praxe s prací s dětmi s poruchami chování. V době svého pedagogického působení jako vychovatel pracoval s výchovnými skupinami, kde počty dětí na skupině se pohybovali v rozmezí 10 až 12 dětí na jedné skupině. Celkový počet dětí v zařízení se pohyboval v rozmezí 60 až 90 dětí, ve věku 15 až 19 let. Po dobu výkonu funkce vedoucího vychovatele individuálně řešil výchovné problémy všech v zařízení umístěných dětí.

Okruh č. 2

Jako nejčastější důvody umístění dětí do výchovného ústavu v minulém režimu uvádí záškoláctví, drobné prohřešky, nerespektování rodičů a školských autorit, páchaní přestupků a trestných činů, včetně těch nejzávažnějších (znásilnění, vražda). Co se užívání návykových látek týká, respondent č. 1 udává, že se toto nejvíce týkalo alkoholu a cigaret, v mnohem menší míře děti čichaly toluen. Některé děti experimentovaly s léky na spaní (Rohypnol). Marihuanu a tvrdší drogy, jako pervitin, heroin, kokain a hašiš děti v minulém režimu téměř neznaly a většina z dětí je neznala ani z doslechu.

Okruh č. 3

Vzhledem k platné legislativě byla výchovná činnost na skupině zajišťována pouze jedním vychovatelem, který se v průměru staral o 12 dětí. V době jeho pedagogického působení v zařízení nebyl stálý psycholog, etoped ani psychiatr. Služeb psychiatrů bylo využíváno externě na odborných pracovištích, zejména v případech, kdy se děti pokoušely řešit své problémy pokusy o sebevraždu, nebo velmi vysokou agresivitou vůči ostatním dětem

v zařízení nebo personálu. Služeb psychologa bylo využíváno až v posledních letech socialistického režimu.

Odměny a tresty se dle respondenta č. 1 v minulé době nazývaly prostě odměny a tresty. Za minulého režimu byl využíván bodový systém hodnocení dětí - za splnění povinnosti, úkoly a dobré chování děti dostávaly body. Pokud nezískaly určitý počet bodů denně, byly děti něčím omezeny (nemožnost přídávku jídla, nemožnost účasti na sportovních utkáních, kratší doba osobního volna). V případě závažného porušení pravidel zařízení (užití alkoholu, vulgarity, fyzické napadení, útěk a trestná činnost) bylo dítě na tři až pět dnů dáno na tzv. samotku, bez možnosti pohybu po zařízení. Tato samotka neměla vlastní sociální zařízení, o potřeby takto potrestaných dětí se staral určený vychovatel. Součástí trestu bylo i ostříhání do hola, což dle slov respondenta sloužilo i k orientaci mezi chovanci. Odměny byly dětem udělovány formou většího osobního volna, děti dostávaly za odměnu sladkosti, popřípadě byly zvýhodněny možností brigády pro finanční přilepšení v civilním sektoru pod dozorem pracovníka, nebo udělením mimořádné dovolenky k návštěvě rodiny.

Respondent č. 1 označuje za problematické zejména vysoký počet dětí na jednoho pedagoga, což stěžovalo přehled pedagoga o situaci uvnitř skupiny s ohledem na šikanu a podobné projevy. Ze strany legislativy problém neviděl, koncepčně vše fungovalo, pravidla byla jasná a přehledná, děti se v nich bez potíží orientovaly. Spolupráce s tehdejší Veřejnou bezpečností byla taktéž bezproblémová. Problematické se respondentovi jeví zejména používání fyzických trestů některými pracovníky, kdy tito vychovatelé místo trestání dětí bodovou srážkou občas trestali děti fackováním, což nebylo povoleno a neobešlo se bez následných odvet ze strany trestaných dětí.

Respondent za úspěšný výchovný prostředek považuje zejména možnost využití tzv. samotky, která mezi dětmi byla krajně neoblíbená, hlavně z důvodu přílišné nudy - čas trávení na samotce měly potrestané děti využívat k přemýšlení o nevhodnosti svého chování. Velmi velkou motivací pro děti byly již zmiňované možnosti brigád a dovolenek, na kterou mohly děti odjet nejdříve jednou měsíčně, pokud však dosáhly daného bodového zisku.

Individuální přístup byl vzhledem k množství dětí na výchovné skupině dle respondenta téměř nemožný, navíc pokusy o takové přístupy narážely na nemožnost udržení pravidel zařízení za situace, kdy jedno dítě může něco udělat a druhé ne. V podstatě, pokud vychovatel např. za drzost vůči pedagogovi jednomu dítěti zakázal přídavek stravy a druhému by za stejný přestupek přídavek dovolil, byl by za toto ze strany vedení zařízení vychovatel kárně řešen. Respondent závěrem jako pokus o vtipkování udává, že individuální přístup v podstatě byl uplatňován pouze na samotce.

Okruh č. 4

V době socialismu byla útekovost dětí ze zařízení dle tvrzení respondenta č. 1 nižší. Jako hlavní důvody uvádí zejména to, že společnost byla sociálně nastavená tak, že lidé dříve měli zájem spolupodílet se na veřejném životě a k tomuto patřila i zvýšená pozornost k dění ve svém okolí, navíc byla přímo v obci Střílky služebna Veřejné bezpečnosti, takže umístění dětí v případě útěku většinou neutekly příliš daleko a byly brzy zachyceny. Následné tresty (viz. výše), také vedly k odrazování před útěky, děti si prostě rozmyslely, zda je útek natolik nutný, aby se následná rizika vyplatila. V dřívější době se nejčastěji jednalo o krátkodobé útky, spíše svévolné vzdálení ze zařízení na několik hodin a to zejména k obstarání cigaret a alkoholu. Všeobecně k nízké útekovosti dětí přispíval i celkově přísnější režim, v zařízení byly všude mříže.

Za nejdůležitější však respondent považuje psychiku dětí - dříve některé z dětí měly od útlého věku pěstovanou úctu k autoritám (rodiče, učitelé, vychovatelé, Veřejná bezpečnost, atd.) a nečinilo jim větší problém nastavená pravidla respektovat, obzvláště, pokud z takového konání měly možnost odměny. Navíc v minulosti bylo trestným činem příživnictví a děti na útěku nebyly spoluobčany a někdy ani svými rodinami podporovány – velmi rychle byly zachyceny a umístěny zpět do zařízení, trestné činnosti se dopouštěly v omezené míře, neměly na ni většinou dost času.

Míra kriminality v zařízení i mimo ně byla poměrně nízká. Děti většinou páchaly trestnou činnost před umístěním do zařízení, po tomto jen výjimečně. Důvodem bylo to, že „pasták“ byl poslední instancí před umístěním do vězení a výkon trestu v minulém režimu neměl povahu sociální podpory, jak je tomu, dle tvrzení respondenta, v současnosti.

Páchání provinění v zařízení se týkalo většinou šikany, která byla vždy v tomto zařízení problémem, konzumací alkoholu, kouření cigaret a občasných drzostí vůči pedagogům. Méně často došlo k fyzickému nebo slovnímu napadení pedagoga dítětem, většinou v opilosti dítěte. Agresor byl však téměř okamžitě převezen do jiného zařízení, popřípadě na vazbu (do výkonu trestu).

Na dovolenkách děti páchaly trestnou činnost také velmi výjimečně, většinou v souvislosti s krádežemi, fyzickým napadením a konzumací alkoholu.

Resocializace (převýchova) dětí v minulém režimu byla úspěšnější než dnes. Toto bylo dáno zejména státní podporou rodin, právem na práci, stíhání občanů pro příživnictví a poměrně levným a dostupným bydlením. Nebylo výjimečným jevem, že chovanec po vyučení a opuštění zařízení pracoval a založil vlastní rodinu. Rozhodně nebyvalo pravidlem, že dítě do roku po opuštění zařízení skončilo ve výkonu trestu. Samozřejmě, že byly mezi

děťmi i takové, co již do zařízení přišly s těžkým proviněním a pokud v trestné činnosti po opuštění zařízení pokračovaly, ve vězení skončily. Respondent si neumí představit, jak by mohl v dnešní době děti umístěné do zařízení převychovávat.

Jako největší pozitivní zpětnou vazbu respondent uvádí, že se k němu osobně chovanci a jejich rodiny chovali velmi dobře, dále pak uvádí, že s několika chovanci z minulého zařízení udržuje občasný kontakt až do dnešních dnů, zejména korespondenčně na vánoční a velikonoční svátky. Celkově měl respondent vcelku radost, když se jemu svěřeným dětem, podařilo do společnosti bez větších problémů zařadit.

5.4.2 Analýza rozhovoru s respondentem č. 2 dle tematických okruhů

Okruh č. 1

Respondent č. 2, vysokoškolsky vzdělán, obor speciální pedagogika, 16 let praxe práce s dětmi s poruchami chování. V době svého pedagogického působení jako vychovatelka pracovala s výchovnými skupinami, kde počty dětí na skupině se pohybovaly do 12 dětí na jedné skupině. Celkový počet dětí v zařízení se pohyboval kolem osmdesáti, ve věku 15 až 19 let.

Okruh č. 2

Jako nejčastější důvody umístění dětí do výchovného ústavu v minulém režimu respondent uvádí, podobně jako jeho bývalý kolega, záškoláctví, drobné prohřešky, nerespektování rodičů a školských autorit, páchání přestupků a trestných činů, včetně těch nejzávažnějších (znásilnění, vražda). Co se užívání návykových látek týká, respondent č. 2 udává stejná fakta, jako respondent č. 1, zejména se toto týkalo alkoholu a cigaret, v mnohem menší míře děti čichaly toluen. Stejně udává i experimenty dětí s léky na spaní (Rohypnol). Rovněž podobně jako respondent č. 1 tvrdí, že děti v minulém režimu marihuanu a tvrdší drogy, jako pervitin, heroin, kokain a hašiš neznaly.

Okruh č. 3

Respondent č. 2 potvrzuje data získaná od respondenta č. 1, kdy výchovná činnost na skupině byla zajišťována pouze jedním vychovatelem, který se v průměru staral o 12 dětí, bez možnosti využití asistenta pedagoga (tato funkce nebyla v minulém režimu tabulkově k dispozici). Dále potvrzuje, že v době jeho pedagogického působení v zařízení nebyl stálý psycholog, etoped ani psychiatr. Služeb psychiatrů bylo využíváno externě na odborných

pracovištích, zejména v případech, kdy se děti pokoušely řešit své problémy pokusy o sebevraždu, nebo velmi vysokou agresivitou vůči ostatním dětem v zařízení, popřípadě personálu. Služeb psychologa bylo využíváno až v posledních letech socialistického režimu.

Odměny a tresty dle respondenta č. 2 za minulého režimu byly zcela běžné. Potvrzuje využívání bodového systému hodnocení dětí, kdy za splněné povinnosti, úkoly a dobré chování děti dostávaly body. V případě, že děti nezískaly určitý počet bodů denně, byly následně omezeny, jak respondent č. 2 udává podobné omezení, jako respondent č. 1 (nemožnost přídatku jídla, nemožnost účasti na sportovních utkáních, kratší doba osobního volna, práce v areálu nad rámec svých povinností). V případě závažného porušení pravidel zařízení, co se umístování dětí na samotku týče, bylo k tomu přistupováno převážně z důvodu užití alkoholu, vulgarity, fyzické napadení, útěku a trestné činnosti. Navíc respondent č. 2 udává, že samotka byla využívána při zjištěné šikaně k izolaci hlavních aktérů šikany (vůdci, největší agresori). V případě výše uvedených důvodů bylo dítě na dva až pět dnů dáno na tuto samotku, bez možnosti pohybu po zařízení. Samotka neměla vlastní sociální zařízení, děti potřeby vykonávaly do plechového kýblu, který za doprovodu vychovatele po každém použití znovu vyčistily. Respondent uvádí, že součástí trestu bylo i ostříhání do hola, které bylo mezi dětmi snad ještě více neoblíbené, než samotný pobyt v izolaci.

Odměny byly dětem udělovány formou osobní výhody. Zpravidla šlo o udělení většího osobního volna. Děti dostávaly za odměnu sladkosti, popřípadě byly zvýhodněny možnostmi brigády v civilním sektoru pod dozorem pracovníka za účelem finančního přilepšení, nebo udělením mimořádné dovolenky k návštěvě rodiny, což potvrzuje sdělení respondenta č. 1.

Za nejvíce rizikový problém respondent č. 2 označuje vysoký počet dětí na jedné skupině pod dozorem jediného pedagoga. Tato situace nahrávala starším a silnějším dětem šikanovat své mladší a slabší vrstevníky.

Ze strany legislativy problémy respondent č. 2 nevnímal, koncepčně vše fungovalo, pravidla byla jasná a přehledná, naprostá většina dětí se v nich bez potíží orientovala. Spolupráce s tehdejší Veřejnou bezpečností byla taktéž bezproblémová.

Respondent č. 2 udává za problematické používání fyzických trestů (fackování) některými pracovníky, někteří z těchto pedagogů dokonce po zjištění, že používali násilí, byli nuceni ze zařízení odejít. Tato informace potvrzuje výroky respondenta č. 1.

Za úspěšný výchovný prostředek respondent považuje celý systém odměn a trestů, daný bodovým systémem. Dále uvádí využívání samotky, zejména psychologického úhlu působení tohoto opatření na umístěné děti. Mállokteré dítě by si rádo pobyt v izolaci za krajně omezených podmínek přálo znovu zažít. Respondent č. 2 v podstatě potvrzuje slova svého

kolegy o velké motivační síle možnosti mimořádných brigád a dovolenek. K brigádám dodává, že přes přítomnost pedagogického dozoru při práci v civilním sektoru děti byly velmi vynalézavé a poměrně často se jim podařilo sem propašovat cigarety a alkohol. Toto dává do souvislosti s určitou benevolencí pedagogického dozoru, popřípadě s neplněním si povinností určitými pracovníky zařízení.

Zajímavě však respondent č. 2 přistupuje k individuálnímu přístupu, který nebyl v minulosti považován za vhodný. Jak respondent uvádí, individuální přístup byl některými méně přísnými pedagogy (zejména ženami) a vždy v soukromí (mimo ostatní děti) v zařízení neoficiálně využíván. Zejména udává situace, kdy do zařízení přicházely mladší děti a v adaptačním období jim byly individuálně umožňovány různé úlevy (nepřístupovalo se hned k bodové srážce, sem tam se tzv. přivřelo oko). Toto vše respondent nazývá snahou získat si důvěru nových dětí, protože vzhledem k velkému počtu dětí na výchovné skupině a poměrně velkém riziku možné šikany, toto by již později nebylo možné. Oficiálně byl individuální přístup v zařízení nepreferován, vzhledem k množství dětí na výchovné skupině byl nemožný. Respondent č. 2 shodně se svým kolegou udává, že pokusy o takové přístupy narážely na nemožnost udržení pravidel v zařízení. Dále shodně uvádí, že vedení zařízení káralo ty pedagogy, kteří k dětem přistupovali různě. Respondent č. 2 tedy za svoji osobu přiznává občasné pokusy o individuální přístup k některým dětem, dodává však, že se mu takové jednání opakovaně nevyplatilo jak ze strany kárného postihu, tak ze strany samotných dětí. Některé děti pro dosažení výhod, jež při nástupu do zařízení pocítily, se posléze pokoušely vychovatele vydírat a ztěžovaly mu další působení.

Okruh č. 4

Respondent č. 2 tvrdí, podobně jako respondent č. 1, že útekost dětí ze zařízení v minulém režimu byla poměrně nízká. Toto připisuje zejména řádem a pořádkem ve společnosti, kdy se lidé většinou snažili žít podle psaných i nepsaných společenských pravidel. K tomuto dodává, že naprostá většina lidí v okolí výchovného ústavu (i vzdáleného okolí) děti na útěku ze zařízení nijak nepodporovali. Spíše naopak. Jako příklad uvádí, že pokud děti ze zařízení utekly, většinou utíkaly přes lesy a pole, pokud šly po silnici, před jedoucimi automobily se schovávaly. Děti měly v povědomí, že jim nebude veřejností pomáháno, že budou spíše nahlášeny na veřejnou bezpečnost.

Dále zmiňuje, že podpora dětí na útěku jejich rodinami v minulosti byla různá. Útěkům dětí bylo přímo v zařízení bráněno stavebními úpravami (mřížemi, odstraněním předmětů umožňujících útěk (náradí, hromosvody), za důležitější však respondent považuje

vlastní pedagogickou práci vychovatelů a systém odměn a trestů (za útky byly tresty vysoké – samotka, stříhání do hola, ztráta výhod).

Co se samotných dětí týče, respondent tvrdí, že děti nenazíraly na své pedagogy jako na nepřítel, více dbaly na jejich autoritu a doporučení, což také často vedlo k tomu, že si děti úmysl utéci rozmyslely a v zařízení nakonec zůstaly.

Kriminalita dětí v zařízení byla poměrně vzácná, děti častěji páchaly přestupky proti řádu zařízení a to kouření, krádeže věcí mezi sebou. Závažnějšími přestupky bývala opilost, čichání toluenu, a podobně.

Shodně s respondentem č. 1 uvádí jako největší problém v zařízení šikanu, která byla v minulém režimu téměř tabu a řešila se již jen opravdu šikana závažná, kdy došlo k pokusům o likvidaci některých dětí, popřípadě byly tyto děti šikanujícími dohnány k pokusům o útky, nebo v nejhorších případech k pokusům o sebevraždu. Jak respondent uvádí, šikana byla tehdy běžná i v jiných částech společnosti, možná byla dokonce využívána k prosazování tehdejšího režimu. O pokusech o napadení vychovatelů respondent ví jen z doslechu, jemu samotnému se toto nikdy nepříhodovalo, řešením by byl okamžitý převoz agresora do jiného ústavu.

Trestnou činnost na dovolenkách děti páchaly jen zřídka, většinou se to týkalo chovanců s rozsáhlou trestnou minulostí. Tito však na dovolenky jezdili v minimální míře. Ostatní chovanci většinou páchali provinění v souvislosti s krádežemi, fyzickým napadením a konzumací alkoholu, což opět potvrzuje informace získané od respondenta č. 1.

Respondent považuje výsledky převýchovné činnosti v zařízení v minulém režimu za poměrně dobré. Mezi hlavní důvody úspěšnosti reedukace považuje kvalitní práci pedagogů, celkovou sociální situaci ve společnosti, legislativní normy, podporu zaměstnanosti a podporu rodin. Zmiňuje také trestný čin příživnictví, který byl společností striktně odsuzován. Dále uvádí, že ve věznicích končilo poměrně málo chovanců (dětí, které páchaly recidivu již před nástupem do zařízení). Většina se snažila o plnohodnotný život, založily vlastní rodiny a chodily do zaměstnání. Zde zdůrazňuje, že toto se týkalo i rómských dětí.

Za nejvíce důležitý faktor úspěšnosti svého pedagogického působení považuje respondent právě podporu jeho činnosti napříč společností, platnost společenských pravidel.

Pozitivní zpětnou vazbu respondent zažíval v zařízení poměrně často, sám se charakterizuje jako životní optimista. Udává, že byl a stále je schopen se radovat z každodenních maličkostí, tudíž se svěřenými dětmi prožíval jejich drobné a velké úspěchy, ať již ve škole, tak i v rámci sportovních a pracovních aktivit. Mezi dětmi byl údajně poměrně

oblíben. Na otázku, proč si toto myslí, odpověděl, že děti ho měly rády, protože s nimi vždy jednal férově a na rovinu, snažil se nemít nějaké zvláštní oblíbence.

5.4.3 Analýza rozhovoru s respondentem č. 3 dle tematických okruhů

Okruh č. 1

Respondent č. 3, vysokoškolsky vzdělán, v oboru speciální pedagogika, 18 let praxe práce s dětmi s poruchami chování. Dosud v zařízení pracuje. Po dobu svého pedagogického působení jako vychovatel pracoval s výchovnými skupinami, kde počty dětí na skupině se pohybovaly v rozmezí až 12 dětí na jedné skupině. V jeho současné výchovné skupině je 5 dětí. Celkový počet dětí v zařízení se momentálně pohybuje v rozmezí 25 až 35 dětí ve věku 14 až 19 let, přičemž kapacita zařízení je 48 dětí.

Okruh č. 2

Dnes jsou, dle respondenta č. 3, do výchovného ústavu umísťovány děti s poruchami chování, způsobenými převážně sociálním prostředím, ve kterém tyto děti vyrůstaly. Jde tedy především o sociálně znevýhodněné děti a to o děti s nízkým sociálním kreditem (nízký sociální status rodiny, v převážné míře jde o Rómy), ale i naopak o děti s vysokým sociálním kreditem (dětí zbohatlíků, právníků, podnikatelů a v poslední době i o tzv. učitelské děti - děti, jejichž rodiče pracují ve školství).

Za konkrétní důvody umístění respondent označuje nerespektování autorit, záškoláctví, toulky a s nimi spojená konzumace drog a jejich distribuce, výtržnictví, ničení cizího majetku. Mezi závažné důvody umístění dětí do zařízení patří stále častěji páchání závažných a násilných trestných činů (loupežná přepadení, krádeže, organizovaný zločin mládežnických skupin - gangů, pohlavní zneužití, znásilnění, šíření pohlavních chorob, pokusy o vraždu a dokonce spáchání vraždy).

Téměř všechny v zařízení umístěné děti jsou závislé na omamně psychotropních látkách (drogách). Nejvíce se toto týká marihuany, kterou pravidelně užívá přes 90% umístěných dětí. Spolu s tímto však stále více dětí pravidelně užívá tvrdé drogy (nejčastěji pervitin a heroin). Právě tyto děti mají nejčastěji uloženou ochrannou výchovu a to z důvodu s drogami související opakované trestné činnosti (recidivy) a z toho vyplývající společenské nebezpečnosti.

Pro dokreslení situace v zařízení respondent č. 3 uvádí, že v naprosté většině jsou tyto závislé děti léčeny psychofarmaky pro tlumení svých agresivních projevů, což v kombinaci s užíváním drog představuje pro pedagogy velmi vysoké osobní riziko.

Okruh č. 3

Odborná péče pro děti je dnes v zařízení zajištěna nutností, aby pedagog dosáhl vysokoškolského vzdělání v oboru speciální, popřípadě sociální pedagogiky. Vychovatelům jsou k dispozici asistenti vychovatele. Dále v zařízení působí etoped, psycholog a zdravotnice zařízení. K vyřizování nutné agendy dětí má zařízení k dispozici dvě sociální pracovnice.

V zařízení je možné využívat výchovná opatření pouze taková, která definuje Zákon č.109/2002 Sb. Jde o výchovná opatření kladná (odměny) i o výchovná opatření záporná. Slovo trest je dnes ve spojitosti s dětmi považováno za politicky nekorektní, v dnešní svobodné demokratické společnosti se děti netrestají, nýbrž jim je udělováno výchovné opatření a to z důvodu výchovných potřeb dítěte.

Kladná výchovná opatření jsou mimořádná odměna (finanční i věcná), mimořádné kapesné, může být dítěti prominuto předchozí záporné výchovné opatření, nebo může být povolena mimořádná vycházka, návštěva rodiny, popřípadě přiznána jiná osobní výhoda.

K záporným výchovným opatřením respondent uvádí, že jde o odnětí výhody udělené kladným výchovným opatřením, snížení kapesného (pouze v rozsahu upraveném zákonem – maximálně o 1/3 kapesného), omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanoveném vnitřním řádem, odnětí možnosti účastnit se činnosti nebo akce organizované zařízením nad rámec vnitřního řádu zařízení, odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti nebo akce a zákaz návštěvy s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánu sociálně právní ochrany dětí (a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců - tzn. toto opatření lze uložit v plném rozsahu pouze jednou za čtvrt roku).

Za hlavní nedostatky při výchovné činnosti respondent považuje nemožnost pedagogického působení na děti pod vlivem drog (přestože dle zákona v zařízení nesmí být děti v akutním stádiu užití návykové látky), dále považuje za vysoce nedostatečnou stávající legislativu, danou zřejmě nezájmem veřejnosti i politiků o děti s poruchami chování. Respondent doslova uvádí, že veškeré pokusy o nápravu situace v zařízení ze strany odborných pracovníků i vedení zařízení, narážejí na současnou legislativu, což je pro pedagogické pracovníky v mnoha ohledech silně demotivující. Toto se pak odráží ve vynucené nedůslednosti pedagogů, kdy vzhledem k faktu, že legální výchovná opatření

nejsou již několik let adekvátní k chování a projevům umístěných dětí, pedagogům nezbyvá, než některé závažné přestupky přehlížet a to z důvodu bezpečnosti jemu svěřených dětí a v neposlední řadě i bezpečnosti osobní.

Respondent hovoří o běžné situaci, kdy medikované dítě se pod vlivem drog vrátí z útěku, popřípadě z dovolenky a není schopno si plnit své povinnosti na výchovné skupině. Toto dítě nemá jiný zájem, než jsou drogy a trestná činnost, což nezatajuje, spíše se tímto baví. V případě, že vychovatel trvá na plnění povinností dítětem a upozorní na opatření, které z výchovných potřeb tomuto dítěti udělí, pokud si nezačne plnit své povinnosti, dítě se mu zpravidla vysměje a povinnosti si stejně nesplní, odebere si stravu, osprchuje se a jde spát. Takových dětí se vychovateli vrátí na skupinu někdy i pět a ve svých projevech se vzájemně podporují. Respondent opakuje, že jde o zcela běžnou situaci. Navíc udává, že i legální opatření (zákaz dovolenky), dříve motivující děti k možnostem pravidelných odjezdů na dovolenku a z toho důvodu k plnění si povinností, aby mohly znovu v pátek odjet domů, už dnes nezabírá. Kurátoři, státní zástupce a ombudsman ostře upřednostňují právo na styk s rodinou. A to přesto, že byla dětem nařízena ústavní výchova, popřípadě uložena ochranná výchova právě z důvodu špatného a nepodnětného domácího prostředí. Navíc tyto děti se na dovolenkách doma ukážou zpravidla jen po příjezdu, aby dostaly peníze pro svou zábavu (alkohol, drogy), a pak až před odjezdem do zařízení, aby dostaly peníze na cestu zpět. Rodiče zpravidla nemají ponětí, kde se děti o prázdninách a víkendech pohybují, s kým, zda páchají trestnou činností, či užívají drogy. A právě za tyto důvody byly děti do zařízení umístěny. Respondent k tomuto dodává, že jde v tomto případě po jejich příjezdu o podstatě klidnou situaci na výchovné skupině, mnohem horší nastává situace, kdy je pedagogovi vyhrožováno, nadáváno, je napaden a podobně.

Mezi další závažné nedostatky respondent řadí velmi vysokou administrativní zátěž, spojenou s výkonem vychovatelství. Zejména v návaznosti na materiály nutné k vedení individuálního programu rozvoje osobnosti dítěte (IPROD – individuální program rozvoje osobnosti dětí), běžných denních reedukačních hodnocení dítěte, týdenního hodnocení dítěte a měsíčního hodnocení dítěte. Dále pravidelně každých 14 dnů se konají metodické schůzky všech pedagogických a odborných pracovníků zařízení, pro tyto účely se ke každému dítěti zapisuje další hodnocení za období mezi těmito schůzkami. Toto vše v kontextu se situací v zařízení, kdy je nutné denně popisovat všechny projevy dětí na výchovné skupině. Dle respondenta tato administrativní zátěž je silně kontraproduktivní (s narůstající administrativou se zhoršuje chování dětí), ale i v souvislosti s tímto ubírá pedagogovi čas nutný k doзору nad dětmi, což dává dětem prostor k různým nežádoucím projevům.

Mezi nejvíce úspěšné výchovné prostředky respondent pokládá důslednost a vytrvalost při žádání dodržovat pravidla zařízení a slušného chování umístěnými dětmi. Velmi pozitivně se vyjadřuje k týmové spolupráci pedagogů ve smyslu podpory a jednotnosti v dodržování pravidel ze strany dospělých i dětí. Za zvláště úspěšné považuje zřízení výchovné skupiny ochranné výchovy s integrovaným programem ZIP (Zvýšeným individuálním přístupem) pro nejproblematičtější děti s nařízenou ústavní výchovou, jako protipólu již fungujících zvýhodněných skupin. V podstatě se jedná o znevýhodněnou výchovnou skupinu. U této výchovné skupiny je dosahováno dobrých výchovných výsledků, ale hlavně umožňuje „odlehčit“ atmosféru na běžných skupinách (nejvíce agresivní a jinak problematictí chovanci jsou zařazeni do programu ZIP a nemají možnost manipulovat dětmi a narušovat činnost výchovných skupin).

Jak respondent uvádí, velmi důležité je být dětem dobrým příkladem, dobrým vzorem, hlavně proto, že v dnešní společnosti tyto pozitivní vzory chybí. Spravedlivá přísnost, pochopení a snaha pomoci je stěžejní při získání důvěry nejen dětí s poruchami chování.

Individuální přístup je dle respondenta základním kamenem veškerého dění v zařízení, a to jak v dobrém smyslu slova, tak i v tom nedobré. Za pozitivní v uplatňování tohoto přístupu shledává možnost chránit slabší a mladší děti. Bohužel v zařízeních tohoto typu je však spíše přání otcem myšlenky - v praxi běžně dochází k tomu, že individuální přístup a zohledňování různých dispozic jedinců v narušeném kolektivu dětí s výchovnými problémy přímo sabotuje všechny reedukační zásady, zejména zásady jednoduchých pravidel, férového hodnocení a udržování standardů slušného chování. Děti velmi špatně reagují na to, že za stejná porušení pravidel následují individuálně různá výchovná opatření. To, co někomu projde napomenutím (protože je např. dítě diagnostikováno s ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou), u druhého dítěte znamená automaticky ztrátu nějaké výhody. Pedagogové pak plýtvají energií při vysvětlování důvodů, proč jsou děti hodnoceny různě (individuálně), jelikož ze zákona nemohou jiným sdělit diagnózu hodnoceného dítěte (důvěrná informace). Toto vše zvyšuje napětí nejen mezi pedagogy a dětmi, ale i mezi dětmi samotnými. Kriticky se zvyšuje možnost agresivních projevů dětí vůči individuálně zvýhodněným dětem, ale také vůči samotným pedagogům. Respondent vidí pozitivní přínos individuálního přístupu v hodnocení dítěte v jiných školských zařízeních (zdravotních, pro mentálně postižené) a hlavně v běžných základních školách, kde je stále vzrůstající počet dětí s různými „DYS“ apod..

Okruh č. 4

Útěkovost dětí ze zařízení je dle respondenta č. 3 jedním z nejvýznamnějších problémů v zařízení a to z více důvodů. Původně bylo zařízení proti útěkům chovanců zabezpečeno mechanicky (mříže, stavební úpravy, atd.), ale i děti samotné braly útěk jako krajnost, něco co se nesmí. Po návštěvě ombudsmana, který (zřejmě nelegálně) nařídil tyto překážky odstranit a navíc dětem sdělil, že mají PRÁVO na útěk, se útěkovost dětí prudce zvýšila. Děti dnes v podstatě tráví na útěku spoustu času (dlouhodobé útky), do zařízení se dostaví si odpočinout, umýt, najíst se (dát se do pořádku) a zejména se schovat před policií (čekají, až se po jejich trestné činnosti tzv. uklidní hladina). Toto se v nejvyšší míře týká drogově závislých dětí, které páchají s drogami spojenou trestnou činností a jejichž počet každý rok roste. Počet takových dětí respondent odhaduje průměrně na 10% – 15% z celkového stavu.

Krátkodobé útky děti nejčastěji páchají s úmyslem dovézt drogy do zařízení. Zde je nutné vědět, že takové útky konají i děti, které samy třeba drogy neužívají, ale jsou k tomuto donuceny silnějšími závislými dětmi. Typické je, že dopoledne ze školy uteče dítě a večer se vrátí s drogami, které uschová v okolí zařízení a pak jsou proneseny dovnitř, popřípadě drogy pronese ihned, protože právo prohlížet osobní věci dětem (tzv. bezpečnostní prohlídka), mají pouze orgány činné v trestním řízení a to zaměstnanci školství rozhodně nejsou. Respondent uvádí, že jiné důvody k útěku než jsou drogy a následná trestná činnost, jsou v podstatě minimální.

Počty dětí na útěku se mění vzhledem k ročnímu období. Nejméně dětí na útěku bývá v zimních měsících, kdy je problematické se bez podpory toulat. Většinou jsou v tuto dobu na útěcích děti závislé na tvrdých drogách. Nejvíce útků je v teplejším období, zejména začátkem podzimu, kdy je nejdostupnější marihuana, která se pěstuje téměř všude a pro děti je zdarma (ukradnou si ji) a jsou teplé noci pro nocování venku a mají dostatek dozrávajících potravy.

Kriminalita dětí na dovolenkách a útěcích je zejména svázána s užíváním drog. Dnes děti nekradou jídlo (na drogách většinou nejedí, navíc systém sociálních dávek zajišťuje většině rodin dostupnost potravin). Děti páchají trestné činy a přestupky proto, aby si mohly drogy pořídit, nakoupit si značkové oblečení a stravovat se v KFC (fastfood restaurace) a M'C Donalds a pak stráví noci v hernách a barech. Děti se většinou z dovolenek nevrátí a jsou následně vedeny na útěku.

V zařízení se kriminalita dětí omezuje zejména na distribuci a užívání drog, nebezpečné vyhrožování, napadení dětí a pedagogů, krádeže a pokusy o šikanu.

Respondent udává, že studie a sociální výzkumy o začlenění dětí, které prošly ústavní výchovou v letech 1998 - 2008 (cca. 120.000 dětí) naznačují, že plnohodnotným život se podaří žít asi jen 2% těchto dětí. Z jeho vlastní zkušenosti za 18 let jeho činnosti je mu známo, že do společnosti se začlenilo 6 dětí, z více než 500 dětí, které po dobu respondentova působení zařízením prošly.

Společenská situace v republice je dle respondenta obrazem dění v zařízení. Svobodná společnost povyšuje práva jednotlivce nad práva společnosti. Jednotlivcům v podstatě neukládá žádné zásadní povinnosti. Generace dětí jsou vychovávány v nefunkčních rodinách bez jakýchkoliv pozitivních vzorů. Dnešní děti téměř neznají pojmy jako úcta k autoritě, ohleduplnost, občanská povinnost, atd. Respondent se však nedomnívá, že za výchovné problémy dětí jsou odpovědny pouze rodiny těchto dětí.

Hlavním důvodem k získání nízkého sociálního statutu rodin je nezájem státu o podporu rodin a přestoupení společnosti ke konzumnímu stylu bezohledného života. Nízká mzda mnohdy nutí rodiče mít více prací a na děti nezbývá čas. Sociální tlak přitom roste, rodiny se rozpadají, děti nikdo neřeší. Protipólem je dle respondenta blahobyt tzv. elit, kdy děti z těchto rodin přímo pohrdají autoritou pedagogů, a to i v elitních školách a pak nezřídka děti končí ve výchovných ústavech za závažné trestné činy, které však většinou páchají z nudy.

Jako jedinou pozitivní vazbu respondent udává: „Nemohu říci, že bych pociťoval pozitivní zpětnou vazbu z práce s dětmi v zařízení. Ne proto, že by mne ta práce nebavila, ale protože neznám míru úspěšnosti. Vím jen, že minimu dětí dokážeme pomoci. Navíc se každoročně zvyšuje riziko, že budu napaden. V poslední době bývá úředníky na MŠMT (ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy) takové napadení pedagoga dítětem posuzováno jako pedagogické selhání, přestože společnost nevyvíjí snahy o dostatečné legislativní úpravy výkonu tohoto povolání.“

Snad jen dobrý kolektiv v zařízení a výhoda pravidelného a v tomto regionu mírně nadprůměrného příjmu bez nutnosti dojíždění jsou na mém působení v zařízení tím pozitivnějším.“

5.4.4 Analýza rozhovoru s respondentem č. 4 dle tematických okruhů

Okruh č. 1

Respondent č. 4 vysokoškolsky vzdělán, v oboru speciální pedagogiky, má 9 let praxe práce s dětmi s poruchami chování. Dosud v zařízení pracuje. Po dobu svého pedagogického působení jako vychovatel pracoval s výchovnými skupinami, kde počty dětí na skupině se

pohybovaly v rozmezí 2 až 8 dětí. V jeho současné výchovné skupině je 6 dětí. Celkový počet dětí v zařízení se momentálně pohybuje v rozmezí 25 až 35 dětí, ve věku 14 až 19 let, přičemž kapacita zařízení je 48 dětí.

Okruh č. 2

Respondent č. 4 v podstatě udává stejné hlavní důvody umístění dětí do výchovného ústavu jako respondent č. 3 a to špatné sociální prostředí, ve kterém tyto děti vyrůstaly. Jde především o Rómy, děti z neúplných či nefunkčních rodin a děti, které byly pro přestupky přeřazeny do ústavu z dětských domovů.

Za konkrétní důvody umístění respondent označuje nerespektování autorit, záškoláctví, toulky a s nimi spojené užívání drog a jejich distribuce, výtržnictví, ničení cizího majetku. Mezi závažné důvody umístění dětí do zařízení patří stále častěji páchání závažných a násilných trestných činů (loupežná přepadení, krádeže, organizovaný zločin mládežnických skupin a sexuální zločiny včetně kuplířství. V poslední době se zvyšuje počet dětí, které se nějakým způsobem účastnily pokusů o vraždu - tyto děti po pár měsících ve výkonu trestu, byly umístěny do zařízení.

Respondent potvrzuje vysokou závislost dětí na drogách, zejména na marihuaně, pervitinu a heroinu. Právě tyto děti mají nejčastěji uloženou ochrannou výchovu a to z důvodu s drogami související opakované trestné činnosti (recidivy) a z toho vyplývající společenské nebezpečnosti.

Dále respondent udává vysokou míru medikace zde umístěných dětí a dětí s psychiatrickou diagnózou.

Okruh č. 3

Respondent č. 4 k odborné péči o děti v zařízení udává, že pro děti je k dispozici etoped, psycholog. Vychovatelům, mistrům odborných předmětů a učitelům jsou k dispozici asistenti vychovatele. K vyřizování nutné agendy dětí má zařízení k dispozici dvě sociální pracovnice.

Respondent se, co se možných výchovných opatření týká, odvolává na Zákon č.109/2002 Sb. Jde o výchovná opatření kladná (odměny) i o výchovná opatření záporná.

Kladná výchovná opatření jsou mimořádná odměna (finanční i věcná), mimořádné kapesné, může být dítěti prominuto předchozí záporné výchovné opatření, nebo může být povolena mimořádná vycházka, návštěva, popřípadě přiznána jiná osobní výhoda.

K záporným výchovným opatřením respondent uvádí, že jde o odnětí výhody, udělené kladným výchovným opatřením, snížení kapesného (pouze v rozsahu upraveném zákonem -

maximálně o 1/3 kapesného), omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanoveném vnitřním řádem, odnětí možnosti účastnit se činnosti nebo akce organizované zařízením nad rámec vnitřního řádu zařízení, odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti nebo akce a zákaz návštěvy s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánu sociálně právní ochrany dětí (a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců - tzn. toto opatření lze uložit v plném rozsahu pouze jednou za čtvrt roku).

Stejně jako respondent č. 3 i respondent č. 4 za hlavní nedostatky při výchovné činnosti považuje nemožnost pedagogického působení na děti pod vlivem drog a dále považuje nedostatečnou stávající legislativu, zejména výše uvedený Zákon č. 109 /2002Sb a citovaná výchovná opatření.

Za zcela sabotující práci pedagogů v zařízení považuje respondent č. 4 tzv. pseudohumanistické přístupy, aplikované ombudsmanem, dozorujícím státním zástupcem i mnoha soudci činnými v trestních věcech mládeže. Respondent má pocit, že je zde takto uplatňována multikulturní pozitivní diskriminace bez ohledu na sociální prostředí a trestnou minulost zde umístěných dětí.

Obdobně jako respondent č. 3 uvádí velmi vysokou administrativní zátěž, údajně absolutně neúměrnou v poměru se skutečnými výsledky reedukace. Hovoří o několika stránkových zápisech k hodnocení dětí (sociální pracovníce mají tlusté složky pro každé dítě), ke kterým však kurátoři, státní zástupci a soudci zřejmě nepřihlížejí - respondent si neumí jinak vysvětlit, proč dětem, které opakovaně v zařízení vyhrožují a napadají pedagogy, šikanojí slabší děti, na opakovaných útěcích páchají rozsáhlou trestnou činností státní zástupci navrhuje a soudci schvalují až směšně nízké, popřípadě alternativní tresty (obecně prospěšné práce, atd.).

Následně je těmto dětem však umožňován téměř každý víkend návrat do vysoce závadného a rizikového domácího prostředí, spíše návrat do svých starých part, přičemž se ví o tom, že děti se domů přijdou pouze vyspat a vyžádat (popř. rodině ukrást) finanční hotovost. Někdy se stává, že rodičům spolu s partou vykradou celý dům.

Nejvíce respondentovi stěžuje práci samotný fakt, že zařízení doslova vyžaduje od nenadšených rodičů souhlas s dovolenkami dětí, protože MŠMT vyžaduje a preferuje styk umístěných dětí s rodinou. Ze zákona je kontakt s rodinou považován za základní právo dítěte. Tímto se dovolenka už nestává motivačním prostředkem pro dodržování norem. Z nezasloužených dovolenek, pokud se dítě vůbec do zařízení vrátí, je většinou silně pod vlivem drog, které následně v zařízení distribuuje.

Za nejvíce úspěšný prostředek respondent považuje zřízení programu ZIP ve skupině ochranné výchovy. Zde umístěné děti nemohou jet na dovolenku dříve, než dosáhnou určitého počtu bodů v bodovém systému (obvykle, pokud dítě pracuje a plní své povinnosti, může odjet domů za 14 dnů). V tomto programu jsou umístěny děti s největšími potížemi v chování, tímto se částečně eliminuje negativní vliv na ostatní děti v zařízení.

Mezi další úspěšné metody práce respondent uvádí možnost konzultací s odbornými pracovníky zařízení (etoped, psycholog) a zejména práci těchto odborníků s dětmi.

Dle respondenta jsou velmi důležité osobní a osobnostní kvality samotného pedagoga, jinak není možné si získat autoritu mezi dětmi. Jak respondent udává, bez autority u dětí není možné být jim pozitivním vzorem. Toto se týká zejména dětí z neúplných rodin. 85% dětí v zařízení pochází z neúplné rodiny, kde chybí zejména pozitivní mužský vzor.

Do individuálního přístupu při reedukaci dětí v zařízení respondent zařazuje právě výše uvedenou skupinu ZIP, odbornou péči a možnost individuálního postupu dětí na zvýhodněné výchovné skupiny.

Respondent si je vědom důležitosti individuálního přístupu pro potřebné děti. Tento přístup, jak je aplikován ve výchovných zařízeních, však sám sabotuje vlastní účinnost. Problém respondent vidí v tom, že děti nemají dnes téměř žádná pevná pravidla - vše se dětem omlouvá individuálním přístupem. Mnohdy se za individuální přístup schovávají i pedagogové, kteří nemají odvahu selhání dětí dořešit do konce. Pokud vůbec chtějí nevhodné projevy dětí řešit, raději zvolí takovou alternativu výchovného opatření, která tyto děti v ničem neomezí a ty tohoto postupu zneužívají.

Okruh č. 4

Útěkovost dětí ze zařízení je respondentem č. 4 vnímána jako logické vyústění legislativních procesů v posledních letech a ústupek zdravého rozumu k právům dětí. Respondent v podstatě opět opakuje tvrzení svého kolegy, respondenta č. 3, že výchovná zařízení dnes již v podstatě nemají děti převychovávat a chránit před nevhodným prostředím a společnost naopak chránit před mladými recidivisty, ale mají podobu jakési ubytovny (internátu) s nadstandardním vybavením a celkovou péčí.

Uvádí rovněž zásahy ombudsmana a jeho sdělení dětem, že jim nikdo nemá právo bránit v útěku - vychovatelé nemohou používat donucovacích prostředků. Navíc respondent udává, že je-li na skupině pět zřetovaných dětí a tyto se rozhodnou jít na útěk, je možná bezpečnější jim v tom nebránit. Problémem je úmyslné zranění pedagoga dětmi. Sociálně zdatné děti

(mnohem zběhlejší v trestním právu, než většina pedagogů) si totiž rády navzájem dosvědčí, že agresorem byl vychovatel, zatím co ony se jen bránily.

Dle respondenta jsou dnes útěky více než časté a téměř vždy ve spojitosti s drogami a trestnou činností. V posledních letech má útěkovou silně vzestupnou tendenci.

Kriminalita dětí v zařízení se dle respondenta postupem času také zvyšuje. Nejčastěji se jedná o krádeže, distribuci drog, šikanu, vyhrožování a napadení. Zvyšuje se také počet přestupků (vulgarismy, ničení majetku atd.).

Respondent plně potvrzuje názor respondenta č. 3 o kriminalitě dětí na dovolenkách a útěcích a kriminalitě spojené s užíváním drog. Doplnuje svého kolegu o nástin mentality dětí na útěku. Tyto děti mají silnou závislost na drogách a udělají téměř vše, aby drogu získaly. Nezajímají se téměř o dívky, a pokud ano, tak většinou jako o oběti, které přepadnou a okradou, nebo své kamarádky nutí vydělávat na drogy a jiné pobavení sexem. Nezajímají se o nic kromě drog a neberou ohledy ani na svoji rodinu.

Zařazení se zpět do společnosti je dle respondenta č. 4 pro děti z výchovných zařízení velmi obtížné. V první řadě se po zletilosti dítě vrací natrvalo do nepodnětného (mnohdy kriminálního) prostředí, a pokud i za několik let ve výchovném ústavu získalo nějaké návyky a povědomí o tom, co je správné a co ne, rychle je opět ztratí. Pak velmi rychle končí ve výkonu trestu, do kterého se vždy za nějaký čas vrací. Navíc děti v zařízení se většinou ani netají tím, že pracovat nebudou. Přestože jsou nadále sledovány svými kurátory, zařazeny v různých programech na podporu resocializace, samy mnohdy ani nemají o začlenění zájem. V druhé řadě jsou tyto děti z domova a bohužel i z výchovných zařízení naučeni pouze účelovému chování, navíc jen krátkodobého charakteru. Málokteré z dětí má vůli nutnou k udržení si zaměstnání a to i podporované (Domy na půl cesty, apod.).

Respondent udává, že za devět let působení v zařízení získal pouze informace, že jeden z chlapců si založil rodinu a žil spořádaným životem. Pět chlapců si nezaložilo rodiny, ale mají trvalé zaměstnání.

Respondent přímo uvádí, že za své výchovné problémy děti nemohou, i když je zřejmé, že dítě ve věku 15 let velmi dobře ví, co je dobré a co špatné. Ani rodiny dětí nejsou plně zodpovědné za své děti. Podtrhuje, že společnost sama vytvořila podmínky pro současný stav chování dětí a to nejen ve sféře reedukační. Společnost, kde je státem podporovaná lichva a exekutoři zde mají ráj, volení zástupci lobují za různé korporace a jsou jim vytvářeny legislativní podmínky pro celkové zbídačování populace, kde systémová podpora rodin se týká většinou pouze menšin a celá společnost je vedena ke konzumnímu stylu života bez ohledu na své blízké i spoluobčany, není možné ji považovat za nevinnou. Naopak, je vinna

a děti s poruchami chování slouží jako jistá retrospekce, se kterou společnost nechce mít nic společného, podobně jako s bezdomovci - kde děti z výchovných zařízení také velmi často končí. Bezdomovectví a pobyt ve věznici je bohužel dle respondenta č. 4 nejčastější budoucností zde umístěných dětí. A to přes veškerou snahu pedagogů a odborných pracovníků nejen ve výchovném zařízení a přes obrovské finanční částky, které každoročně ze svých daní do chodu všech takových zařízení investujeme.

K pozitivní zpětné vazbě se respondent vyjadřuje: „Je mi líto, pozitivní zpětná vazba z mé činnosti v zařízení není konkrétně v práci s dětmi téměř žádná. Až na drobné pedagogické úspěchy, jako je zlepšení hygieny některých dětí, pocit důvěry, které vůči mé osobě některé děti projevují a občasné nepotvrzené informace, že se snad někomu z našich bývalých dětí daří dobře. Naopak často jsem podrážděn, toto se stále častěji promítá i v mém soukromém životě. Každý den v práci mám pocit, že jsem jednou nohou v kriminále. Navíc jsem všemi dětmi za roky strávené v zařízení tak přesycen, že mnoho sil a chuti na činnosti s vlastními dětmi mi většinou nezbyvá. Nebýt dobrého kolektivu pedagogů a pravidelné mzdy, asi bych musel ze zařízení co nejrychleji odejít. O změně zaměstnání přemýšlím již velmi dlouho“.

5.5 Vyhodnocení analýzy rozhovorů

5.5.1 Vyhodnocení analýzy rozhovorů s respondenty č. 1 a č. 2

Informace získané od obou těchto respondentů se ve velké míře shodují a vzájemně doplňují. Oba byli dlouholetými pracovníky ve výchovném zařízení v minulém socialistickém režimu, dosáhli vysokoškolského vzdělání a shodně oba respondenti na své působení v zařízení nepohlížejí vyloženě negativně. Přes jejich jistě náročnou práci jsem u respondentů nezaznamenala tendence frustrace, ani výrazně negativní hodnocení projevů jim svěřených dětí, popřípadě zařízení jako systémového celku. Naopak. Z obou rozhovorů mám pocit a respondenti to i potvrdili, že jejich činnost probíhala ve společensky přijatelných pracovních podmínkách, kdy cítili podporu ze strany veřejnosti, státu a státních orgánů. Zejména tehdejší společnost a legislativa, dle jejich tvrzení, umožňovala ve velké míře úspěšnou převýchovu dětí v zařízení a to přes to, že se v zařízení používaly velmi nehumánní a nedemokratické výchovné opatření a tresty, jako např. samotka, skupinové tresty, stříhání do hola, atd., která přímo porušovala práva dětí té formy, jakou uznáváme dnes.

Za problematické považovali respondenti zejména vyšší počet dětí na výchovných skupinách s ohledem na špatně odhalitelnou šikanu, kterou oba respondenti taktéž shodně označili za jeden z hlavních problémů tehdejší ústavní výchovy.

Oba respondenti se víceméně shodují v důvodech umístění dětí do bývalého zařízení (toulky, záškoláctví, nerespektování školských autorit, páchání přestupků a trestných činů, alkoholismus a kouření cigaret, s tím, že úspěšnost jejich pedagogického působení byla ve sledovaném čase poměrně úspěšná, i když se vyhroceným a nebezpečným situacím občas také nevyhnuli. Přesto o umístěných dětech hovořili uznale ve smyslu uznávání autorit a poměrně slušného chování.

Respondenti podobně popisují i užívání návykových látek dětmi, kdy většinou šlo o alkohol a cigarety, občas čichání toluenu, kdy marihuanu a tvrdé drogy jako pervitin, heroin, děti neznaly. Později začaly děti experimentovat s léky na spaní, zejména Rohypnolem.

Za hlavní důvody útěkovosti dětí ze zařízení respondenti považovali spíše svévolné vzdálení ze zařízení na několik hodin a to zejména k obstarání cigaret a alkoholu. Všeobecně k nízké útěkovosti dětí přispíval i celkově přísnější režim, v zařízení byly všude mříže. Dlouhodobé útěky byly dříve v minimální míře. Děti z důvodu silné občanské společnosti nevydržely bez podpory na útěku dlouho. Navíc tresty za útěky patřily mezi nejpřísnější, což také mělo vliv na nízkou útěkovost. Děti také v mnohem větší míře dbaly doporučení pedagogů a útěk si mnohdy rozmyslely.

Trestná činnost dětí na útěku dle respondentů byla nižší a byla většinou prováděná dětmi s rozsáhlou trestnou minulostí. Většinou však děti obecně páchaly provinění v souvislosti s krádežemi, fyzickým napadením a konzumací alkoholu.

Respondenti považují výsledky převýchovné činnosti v zařízení v minulém režimu za poměrně dobré. Mezi hlavní důvody úspěšnosti reedukace považuje kvalitní práci pedagogů, celkovou sociální situaci ve společnosti, legislativní normy, podporu zaměstnanosti a podporu rodin. Dále je uváděna platnost společenských pravidel, že jedinec byl nucen svou prací přispívat společnosti, která jej vychovávala a chránila. V podstatě rovnost mezi členy společnosti, byla dle respondenta, nejdůležitějším faktorem jeho převýchovného působení. Oba respondenti zmiňují také trestný čin příživnictví, který byl společností striktně odsuzován. Dále uvádějí, že ve věznicích končilo méně chovanců (většinou děti, které páchaly recidivu již před nástupem do zařízení). Více z nich se snažilo o plnohodnotný život, založily vlastní rodiny a chodily do zaměstnání. Toto se týkalo i rómských dětí.

Jako největší pozitivní zpětnou vazbu respondenti uvádějí, vstřícný přístup chovanců i jejich rodin, dále první respondent uvádí, že s několika chovanci z minulého zařízení udržuje občasný kontakt až do dnešních dnů, zejména korespondenčně na vánoční a velikonoční svátky. Celkově zažívali respondenti velkou pozitivní zpětnou vazbu, když se jim svěřeným dětem, podařilo do společnosti bez větších problémů zařadit. Pozitivní zpětnou vazbu respondenti zažívali v zařízení poměrně často, respondent č. 2 sám sebe charakterizuje jako životního optimistu. Jako takový stále je a byl schopen se radovat z každodenních maličkostí, tudíž se svěřenými dětmi prožíval jejich drobné a velké úspěchy, ať již ve škole, tak i v rámci sportovních a pracovních aktivit. Mezi dětmi byli oba respondenti údajně poměrně oblíbeni.

5.5.2 Vyhodnocení analýzy rozhovorů s respondenty č. 3 a č. 4

Také výpovědi obou stále aktivních pedagogů v moderním výchovném zařízení se v mnoha ohledech shodují a i tito se vzájemně doplňují. Oba respondenti dosáhli vysokoškolského vzdělání v oboru speciální pedagogika, oba mají dlouhou praxi s dětmi s poruchami chování. V současnosti pracují s výchovnými skupinami, ve kterých je umístěno průměrně 4 až 6 dětí.

Oba respondenti před konáním rozhovoru striktně trvali na dodržení principu anonymity, včetně zničení zvukového záznamu ihned po ukončení přepisu, neboť poskytnutí interních informací o chodu zařízení může být důvodem k okamžitému ukončení zaměstnaneckého poměru. Respondenti se přes snahu z jejich strany zřejmě necítili zcela bezpečně. Toto dávali najevo zejména svojí mimikou, kdy vyjadřovali značné rozčarování nad poměry v dnešní společnosti.

Jak oba respondenti shodně uvádějí, jsou dnes do výchovného ústavu umísťovány děti s poruchami chování, způsobenými převážně sociálním prostředím, ve kterém tyto děti vyrůstaly. Jde tedy především o sociálně znevýhodněné děti a to o děti s nízkým sociálním kreditem (nízký sociální status rodiny, v převážné míře jde o Rómy), ale i o děti s vysokým sociálním kreditem (dětí zbohatlíků, právníků, podnikatelů a v poslední době i o tzv. učitelské děti - děti, jejichž rodiče pracují ve školství). Dále uvádějí děti z neúplných či nefunkčních rodin a děti, které byly pro přestupky přeřazeny z dětských domovů.

Konkrétní důvody umístění respondenti označují podobně jako respondenti socialistického zařízení, podstatně se však liší mírou společenské závažnosti: nerespektování autorit, záškoláctví, toulky a s nimi spojená konzumace drog a jejich distribuce, výtržnictví, ničení cizího majetku. Mezi závažné důvody umístění dětí do zařízení patří stále častěji páchaní závažných a násilných trestných činů, jako loupežná přepadení, krádeže,

organizovaný zločin mládežnických skupin - gangů, pohlavní zneužití, znásilnění, šíření pohlavních chorob, pokusy o vraždu a vykonané vraždy. V poslední době se rozšířily další sexuální zločiny včetně kuplířství.

Jako jeden z hlavních důvodů však oba respondenti označují celkové selhávání moderní konzumní společnosti, zejména v účelovém nepodporování tradičních rodin.

Oba respondenti shodně tvrdí, že téměř všechny v zařízení umístěné děti jsou závislé na omamně psychotropních látkách (drogách). Nejvíce se toto týká marihuany, kterou pravidelně užívá přes 90% umístěných dětí. Spolu s tímto však stále více dětí pravidelně užívá tvrdé drogy (nejčastěji pervitin a heroin). Právě tyto děti mají nejčastěji uloženou ochrannou výchovu a to z důvodu s drogami související opakované trestné činnosti (recidivy) a z toho vyplývající společenské nebezpečnosti. S tímto souvisí i značné procento závislých dětí, které jsou nakaženy krví přenosnými infekčními chorobami.

Navíc v naprosté většině jsou tyto závislé děti léčeny psychofarmaky pro tlumení jejich agresivních projevů, což v kombinaci s užíváním drog představuje pro pedagogy velmi vysoké osobní riziko. Přestože jde o děti s psychiatrickou diagnózou, mohou dnes tyto děti takovou léčbu psychofarmaky odmítnout.

Oba respondenti udávají široké využití odborných pracovníků v zařízení - etopeda, psychologa a sociálních pracovníků, což kvitují jako velké pozitivum. Dále uvádějí, že i ze zákona nutná vysokoškolská kvalifikace je považována za daný typ odborné specializace. V zařízení je možno využít pomoci asistentů pedagoga.

K otázce užívání výchovných opatření oba respondenti se odvolávají na Zákon 109/2002 Sb., který přesně vymezuje škálu výchovných opatření. Užívání jiných výchovných opatření je v rozporu s etickým kodexem pracovníka ve školství a je považováno za nelegální. Přesto oba respondenti opakovaně v rozhovoru sdělují, že jde o opatření nedostatečná, absolutně nereflektující výchovné potřeby dnešních dětí s poruchami chování. Oba respondenti tedy tvrdí, že dnešní legislativa je nevyhovující.

Za hlavní nedostatky při výchovné činnosti respondenti považují nemožnost pedagogického působení na děti pod vlivem drog (přestože dle zákona v zařízení nesmí být děti v akutním stádiu užití návykové látky), dále považují za vysoce nedostatečnou stávající legislativu. V neposlední řadě respondenti uvádí velmi vysokou administrativní zátěž, na úkor možného přímého pedagogického působení na děti. Toto vše dávají do protikladu s prudce se zhoršujícím chováním dětí v zařízení.

Mezi nejvíce úspěšné výchovné prostředky respondenti pokládají důslednost a vytrvalost při trvání na dodržování pravidel zařízení a slušného chování umístěnými dětmi.

Velmi pozitivně se vyjadřuje k týmové spolupráci pedagogů ve smyslu podpory a jednotnosti v dodržování pravidel ze strany dospělých i dětí. Za zvláště úspěšné považuje zřízení výchovné skupiny ochranné výchovy s integrovaným programem ZIP (Zvýšeným individuálním přístupem“) pro nejproblematictější děti s nařízenou ústavní výchovou jako protipólu již fungujících zvýhodněných skupin.

Jak oba respondenti uvádějí, velmi důležité je být dětem dobrým příkladem, dobrým mužským vzorem, hlavně proto, že dnešní v společnosti tyto pozitivní vzory chybí. Spravedlivá přístnost, pochopení a snaha pomoci, je stěžejní při získání důvěry nejen dětí s poruchami chování.

Individuální přístup je dle respondentů potřebný, ale je třeba ho aplikovat s rozvahou a tam, kde může pomoci. Plošné užívání individuálního přístupu ve výchovném zařízení je spojeno s vyšším rizikem konfrontací (i jako záminka k napadení pedagogů) a někdy může vést i k vyčlenění takto chráněných dětí na okraj skupiny, kde již hrozí šikana. Kapitoulou samostatnou je i tendence některých pedagogů za individuální přístup skrýt svoji laxnost a neschopnost. Respondenti vidí pozitivní přínos individuálního přístupu v hodnocení dětí v jiných školských zařízeních (zdravotních, pro mentálně postižené) a hlavně v běžných základních školách, kde je stále vzrůstající počet dětí s různými DYS, apod..

Dle obou respondentů jsou velmi důležité osobní a osobnostní kvality samotného pedagoga.

K útěkovosti ze zařízení se respondenti vyjadřovali shodně ve smyslu nedostatečného stavebního zabezpečení objektu, kdy po zásahu ombudsmana a jiných agentur, jež se zabývají právy dětí, bylo nutné veškeré mříže odstranit. Navíc ombudsman sdělil dětem v zařízení, že mají na útěk právo. I v této kategorii má na útěkovost velký vliv stávající legislativa.

Dle respondentů jsou dnes útesy více než časté a téměř vždy ve spojitosti s drogami a trestnou činností. V posledních letech má útěkovost silně vzestupnou tendenci. Největší útěkovost je v teplém období a při sklizni marihuany. Nejméně úteků bývá obvykle přes zimní měsíce. Toto však neplatí u dlouhodobých úteků, kde mají děti většinou zajištěné zázemí (rodiče, kamarádi). Dlouhodobé útesy páchají děti silně závislé na tvrdých drogách.

Kriminalita dětí na dovolenkách a útěcích je dle respondentů zejména svázána s užíváním drog. Tyto děti mají silnou závislost na drogách a udělají téměř vše, aby drogu získaly. Nezajímají se téměř o dívky, a pokud ano, tak většinou jako o oběti, které přepadnou a okradou, nebo své kamarádky nutí vydělávat na drogy a jiné pobavení sexem. Nezajímají se o nic kromě drog a neberou ohledy ani na svoji rodinu. Děti na drogách se většinou z dovolenek nevrátí a jsou následně vedeny na útěku.

V zařízení se kriminalita dětí omezuje zejména na distribuci a užívání drog, nebezpečné vyhrožování, napadení dětí a pedagogů, krádeže a pokusy o šikanu.

Zařazení dětí zpět do běžného života je pro téměř všechny děti velmi problematické. V první řadě se po zletilosti dítě vrací natrvalo do nepodnětného (mnohdy kriminálního) prostředí, a pokud i za několik let ve výchovném ústavu získalo nějaké návyky a povědomí a tom, co je správné a co ne, rychle je opět ztratí. Pak velmi rychle končí ve výkonu trestu, do kterého se vždy za nějaký čas vrací. Navíc děti v zařízení se většinou ani netají tím, že pracovat nebudou. Přestože jsou nadále sledovány svými kurátory, zařazeny v různých programech na podporu resocializace, samy mnohdy ani nemají o začlenění zájem. V druhé řadě jsou tyto děti z domova a bohužel i z výchovných zařízení naučeny pouze účelovému chování, navíc jen krátkodobého charakteru. Málokteré z dětí má vůli nutnou k udržení si zaměstnání a to i podporovaného (Domy na půl cesty, apod.).

Dle obou respondentů má na kvalitu života dětí po opuštění zařízení rozhodující vliv společnost jako celek. Oba respondenti za roky své praxe hovoří pouze o 6 dětech, které se dokázaly prokazatelně plnohodnotně začlenit do společnosti.

K pozitivní zpětné vazbě v souvislosti s výchovnou činností se respondenti vyjadřovali velmi negativně. Vnímají ji jako nepatrnou, popřípadě pozitivní zpětnou vazbu nepocítují vůbec.

Jediné pozitivum respondenti spatřují v dobrém kolektivu spolupracovníků a v mírně nadprůměrné mzdě vzhledem k regionu, ve kterém žijí.

5.6 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Rozhovory jsem analyzovala ve čtyřech tematických okruzích, porovnáním výsledků analýzy rozhovorů mezi vychovateli působícími v minulém režimu a vychovateli současnými.

Data získaná v tematickém okruhu č. 1 a č. 2 zodpověděla výzkumnou otázku č. 1, informace obsažené v tematickém okruhu č. 2 a č. 3 zodpověděly výzkumnou otázku č. 2.

Výzkumná otázka č. 1:

„Jsou dnes nejčastější důvody k umístění dětí do výchovného ústavu ve Střílkách jiné, než byly v minulém režimu?“

Informace získané analýzou výsledků rozhovorů ukazují, že základní důvody umístění dětí s poruchami chování do výchovného zařízení dnes a v minulosti jsou velmi podobné,

mnohdy naprosto shodné. Různí se však intenzitou specifických důvodů. Základním rozdílným znakem je značné užívání různých drog těmito dětmi, vysoká závislost dětí na drogách a s tímto spojená trestná činnost dnešních dětí.

Je zřejmé, že ve svobodném prostředí dnešní společnosti je mladými lidmi užívání různých drog bráno již jako součást kultury a to průřezově celým spektrem společnosti. Rizika spojená s užíváním drog jsou dnes zřejmě zcela stejná jak u sociálně znevýhodněných dětí, tak i u dětí s vysokým sociálním statutem.

Pokud musíme brát v úvahu i změnu společenských hodnot, kdy byla tradiční rodina odstrčena až na okraj společnosti, bez významnější podpory ze strany této společnosti, spolu s preferováním práv jednotlivce před potřebami společnosti, můžeme předpokládat, že společnost jako taková je dnes bohužel nepřímo jedním z hlavních důvodů nutnosti umístování dětí do výchovného zařízení.

Odpověď na výzkumnou otázku č. 1 tedy není jednoznačná. Jako nejdůležitější důvod umístování dětí do výchovného zařízení bych dle výsledků šetření označila změnu sociálního klimatu a právního řádu ve společnosti a s tímto spojené užívání drog a páchání trestné činnosti dětmi.

Výzkumná otázka č. 2:

„Mohou být rozdíly ve výchovných postupech a přístupech pedagogů socialistických a dnešního demokratického režimu faktorem ovlivňujícím domnělou vysokou útekovost dětí z výchovného ústavu?“

Analýza výsledků šetření porovnáním informací od bývalých a současných pedagogických pracovníků ve výchovném zařízení přinesla zajímavé informace o důvodech vysoké útekovosti dětí z dnešního výchovného zařízení.

Podle zjištěných informací je dnešní útekovost dětí ze zařízení mnohem vyšší, než ze zařízení socialistického charakteru. Srovnáním tehdejších a současných pedagogických přístupů k dětem s poruchami chování i tehdejší a dnešní legislativy jsem došla k závěru, že kritizovaná socialistická společnost zřejmě dbala větších morálních zásad k uplatňování práva ve společnosti, kdy byl brán větší zřetel na společnost, než na individuální práva jedinců. Tímto se vysvětluje tehdejší vyšší ochota k respektování autorit ze strany dětí. Veřejnou bezpečností kontrolovaná společnost zřejmě neumožňovala ve větším množství distribuci

drog. Drogy zde téměř byly výjimkou, tímto v minulosti nenastaly předpoklady k jednomu z hlavních dnešních důvodů dětí k útěku.

Co se týče srovnání samotných pedagogických přístupů, v podstatě měly shodné základní pedagogické rysy. Hlavní rozdíly spočívaly v tom, že socialistické zařízení nepřistupovalo k dětem individuálně a méně dbalo na práva dětí. Pojem individuální přístup byl v kolektivním zřízení neznámý a nepodporovaný.

Dnešní pedagogický přístup je přímo založen na individuálním přístupu k dětem s ohledem na jejich individuální potřeby. Na tyto je dnes dbáno více, než na potřeby společnosti, ve které žijeme. Přestože dnešní speciální pedagogika disponuje odbornými pracovníky typu etoped a psycholog, na výchovných skupinách je na pedagoga mnohem méně dětí a pedagog navíc může využít služeb asistenta, paradoxně je útekost dětí ze zařízení dnes mnohem větší, než za minulého režimu.

Odpověď na výzkumnou otázku č. 2 je také nejednoznačná. Rozdíly ve výchovných postupech a přístupech pedagogů socialistických a dnešních demokratických rozhodně jsou faktorem ovlivňujícím útekost dětí ze zařízení, analýza však zjistila, že nejsou faktory jedinými. Spolufaktorem je i v této výzkumné otázce samotná společnost, která na straně jedné má zájem o resocializaci dětí v zařízení. Na straně druhé však není schopna zajistit legislativně takové podmínky výkonu ústavní a ochranné výchovy, aby děti ze zařízení nemohly a nechtěly utíkat.

Závěr

Útěky dětí z výchovných zařízení a následná pokračující trestná činnost patří mezi největší problémy, znemožňující odbornou pedagogickou práci s dětmi s poruchami chování. Přestože jsou poruchy chování u každého dítěte s tímto postižením velmi individuální a jsou vypracovány specifické metody práce s takovými dětmi, a to právě s ohledem na individualitu každého z těchto dětí, setkáváme se velmi často se selháním výchovných přístupů a děti ze zařízení utíkají. Tato situace má dále negativní vliv na budoucnost dětí po dosažení zletilosti a je jedním z činitelů ovlivňujícím jejich neúspěch při začlenění do společnosti.

Vzhledem k tomu, že v mém bydlišti je léta v provozu výchovné zařízení, setkávám se s těmito „útěkáři“ v ulicích Střílek poměrně často, navíc tendence dětí k útěku v poslední době mají vzrůstající charakter. Jako členka zastupitelstva obce často řeším výši poplatků za činnost přestupkové komise ve věcech právě těchto dětí na útěku. Mohu tedy tvrdit, že útěky dětí ze zařízení se mne dotýkají jak v osobním, tak i veřejném životě. Právě z těchto důvodů se o problematiku dětí na útěku a důvodech, které děti s poruchami chování k útěkům vedou, zajímám.

Cílem této práce bylo na základě výzkumného šetření zjistit, jaké byly v minulém státním zřízení a jaké jsou v současnosti hlavní důvody množících se útěků dětí s poruchami chování, spojené s následnou trestnou činností. Dále pomocí tohoto šetření bylo zjistit, zda rozdílné pedagogické přístupy aplikované v socialistické společnosti a v dnešní moderní svobodné společnosti mohou být důvodem k současné vysoké útekovosti dětí z výchovného zařízení.

Bakalářská práce je členěna na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části jsem se zaměřila na teoretická východiska současného výkonu ústavní a ochranné výchovy a problematiku dětí s poruchami chování. Teoretickou část zaměřuji v úvodu na terminologii výchovy, základních pojmů spojených s ústavní a ochrannou výchovou. Dále se krátce zmiňuji o počátcích prvních převýchovných zařízeních v Evropě. V následující kapitole se zaměřuji na vznik Ochrannovny a Vychovatelny císaře Františka Josefa v Brně, které předcházely vzniku výchovného zařízení ve Střílkách. Poslední dvě kapitoly jsou věnovány reedukační činnosti Výchovného ústavu ve Střílkách a to jednak v době od jeho počátku do roku 1992 a dále po jeho přerušení od roku 1994 doposud.

V praktické části jsem vymezila hlavní a vedlejší cíle této práce. Po volbě kvalitativního výzkumného šetření proběhla charakteristika výběru metod sběru dat, pro které jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor s bývalými i současnými pedagogickými pracovníky

Výchovného ústavu ve Střílkách, doplněné pozorováním. Poté jsem popsala metody kvalitativní analýzy dat a aplikovala jsem metody vytváření trsů a srovnávání, vyhledávání a vyznačování stěžejních vztahů. Dále byl charakterizován výzkumný vzorek, kdy respondenty byli bývalí i současní vychovatelé Výchovného ústavu ve Střílkách.

Výsledky analýzy rozhovorů jsem zhodnotila ve čtyřech tematických okruzích - charakteristická data, nejčastější důvody umístění dětí do výchovného zařízení, hlavní znaky (pedagogické přístupy) přímé pedagogické činnosti vychovatelů a systémové podmínky, a to vše ve srovnání úspěšnosti socialistického a moderního demokratického pedagogického působení v převýchovném procesu. Výsledky šetření jsem na závěr shrnula do nejvíce podstatných zjištění.

Výsledky, které tato práce přinesla, mne osobně velmi obohatily. Na mysli mám zejména změnu náhledu na výchovný ústav a pedagogy v něm pracující. Zjistila jsem, že není možné hodnotit cizí pedagogickou práci s dětmi s poruchami chování bez znalostí důležitých souvislostí, pouze z laického pohledu spoluobčanky. Jsem přesvědčena, že práce v zařízeních tohoto typu je dnes velmi psychicky náročná a vychovatelé jsou v podstatě v soukolí tlaku ze strany dětí a očekávání společnosti, přičemž tato společnost dnes zřejmě není schopna a ochotna na své změny adekvátně legislativně reagovat.

Obzvláště smutně vyzněla zjištění o hromadném užívání drog dětmi. Jako učitelka základní školy se samozřejmě s touto tematikou občas setkávám i u tzv. normálních dětí, není divu, že si kladu tyto otázky: „Co vlastně společnost pro potírání drog mezi dětmi skutečně dělá? Proč se o problematice dětí a drog dnes vlastně na veřejnosti a ve veřejnoprávních médiích téměř nemluví? A k čemu je nám rodičům vlastně svobodná společnost, kterou financujeme z našich daní, když naše děti před riziky, jako jsou právě drogy, nedokáže, nebo spíše nechce chránit?“

Seznam použité literatury a zdrojů

HUTYROVÁ, Miluše, Michal RŮŽIČKA a Jan SPĚVÁČEK. *Úvod do speciální pedagogiky osob s psychosociálním ohrožením a narušením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 97 s. ISBN 978-80-244-3726-2.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 313 s. Učebnice (UP Olomouc). ISBN 80-244-0873-2.

SKŘÍTEK, Antonín a Marie SKŘÍTKOVÁ. *Městečko Střílky*. Vydala Marie Skřítková vlastním nákladem, 2001.

SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-84-6.

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Kmenová kniha*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 124, inv. č. D

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Konferenční protokoly 1907- 1909*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 124, inv. č. 398

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Konferenční protokoly 1910 - 1940*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 124, inv. č. 399

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Konferenční protokoly 1910 –1940, Výroční zpráva -1939*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 124, inv. č. 399

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Konferenční protokoly 1954 - 1955*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 124, inv. č. 70

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Přestěhování ústavu*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 124, inv. č.416

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Kronika Výchovného ústavu pro děti a mládež*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 145, inv. č.D

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV KROMĚŘÍŽ. *Závěrečná roční zpráva 1986 - 1987*. In: SOKA Kroměříž, fond VÚ Střílky, B – e 145, inv. č.78

Statut moravské zemské polepšovny pro nedospělé hochy (ochranovny císaře Františka Josefa) v Brně. Brno: Moravská zemská polepšovna pro nedospělé hochy, 1901, 12 s.

POPELÁŘ, Bohumír Justyn. *Z počátků prvního českého ústavu pro obtížně vychovatelnou mládež*. Jihlava: Krajské museum, [1957], s. 125-131.

[online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z:<http://www.uzis.cz/cz/mkn/F90-F98.html>

VLASTIMIL. Vychovatelna císaře Františka Josefa pro hochy v Brně, in: *Vychovatelské listy* 11/ 1911

VÚSTRÍLKY. *Vnitřní řád skupiny ZIP – Výchovný ústav Střílky*. 2014.

VÚ STRÍLKY. *Vnitřní řád Výchovného ústavu Střílky*. 2014

VÚ STRÍLKY. *Výroční zpráva o činnosti školy*. 2014

Internetové zdroje:

DÚM BRNO. *Slavnostní otevření ústavu pro zanedbanou mládež*. Dostupné z:

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=14

DÚM BRNO. *Zahájení provozu Vychovatelny Františka Josefa*. Dostupné z:

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=3709

ÚZIS ČR. *Poruchy chování a emoci se začátkem obvykle v dětství a v dospívání (F90–F98)*

[online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F90-F98.html>

VÚ STRÍLKY. *Historie Výchovného ústavu pro mládež Střílky od 1949*. In: *Vustrilky.cz*

[online]. 25.3.2015 [cit. 2015-03-13]. Dostupné z:<http://www.vustrilky.cz/HISTORIE.html>

Zákony:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. *Rodinné právo*. Účinnost posledního znění od 01. 01. 2014.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Účinnost posledního znění 19. 9. 2012.

Zákon 218/2003 Sb. O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), s účinností posledního znění od 1. 8. 2013.

Jiné:

Ročenka diagnostického ústavu Brno – Veslařská. 1997.

Příloha č. 1

Otázky pro rozhovor s bývalými a současnými pracovníky ústavu

1. V jaké profesi jste pracoval/a (pracujete)? Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
2. Jak dlouho jste pracoval/a (pracujete) s dětmi s poruchou chování?
3. Kolik dětí jste průměrně měl/a (máte) ve výchovné skupině?
4. Kolik dětí přibližně bylo (je) ročně v zařízení?
5. S jak starými dětmi jste pracoval/a (pracujete)?
6. Bylo (je) i pouze sociální znevýhodnění dětí podmínkou pro přijetí do výchovného ústavu?
7. Pro jaké delikty byly (jsou) děti nejčastěji děti do ústavu přijímány?
8. Které závislosti se u dětí v době vašeho působení v ústavu projevovaly (projevují)? Které nejčastěji?
9. Z jakého důvodu bývala (bývá) dětem uložena ochranná výchova?
10. Šlo (jde) o děti zařazované z důvodu recidivy, společenské nebezpečnosti?
11. Jak byla (je) zajištěna odborná péče o výchovné potřeby svěřených dětí?
12. Jakých výchovných opatření, odměn a trestů bylo (je) při reedukaci využíváno? -
13. S jakými nedostatky jste se při výchovné činnosti setkával/a (setkáváte)?
(zda šlo (jde) o nedostatky např. legislativy, orgánů činných v trestném řízení, nedostatky spolupracovníků, systémové chyby ze strany vedení zařízení, atd).
14. Můžete jmenovat některé zvláště úspěšné výchovné prostředky při své pedagogické práci, popřípadě úspěchy svých kolegů?
15. Jak dalece byl (je) využíván individuální přístup k vám svěřeným dětem, můžete uvést příklad?
16. Jak bylo (je) předcházeno útekovosti dětí ze zařízení, jaká preventivní opatření byla (jsou) učiněna, jak vysoká útekovou v zařízení byla (je)?
17. Srovnajte, v jaké míře se projevovala (projevuje) kriminalita dětí v zařízení, na dovolenkách a při útěcích?
18. Měli jste (máte) zpětnou vazbu, kolika svěřeným dětem se po opuštění ústavu dařilo (daří) žít tzv. plnohodnotným životem? Být společností prospěšným (udržet si práci, založit rodinu, platit daně, atd.)? - jakému množství vám svěřených dětí se po opuštění zařízení dařilo (daří) žít tzv. plnohodnotným životem, být společností prospěšným (udržet si práci, založit rodinu, platit daně, atd.)

19. Byla (je) dle vás společnost a její nastavená pravidla (životní styl) jedním z určujících faktorů míry úspěšnosti vašeho reedukačního působení?
20. Zažíval jste (zažíváte) při své práci pozitivní zpětnou vazbu (jakou, jak často)?

Seznam obrázků

Obrázek 1. Budova ochrannovy (AMB, kolem roku 1890)	17
Obrázek 2. Úvodní strana statutu	21
Obrázek 3. Zámek ve Střílkách (Skřítek, 2001).	26
Obrázek 4. Půdorys celého areálu zámku ve Střílkách (SOkA, 1952).....	26
Obrázek 5. Podpisy účinkujících souboru v Pamětní knize (SOkA, D, 1950).....	27
Obrázek 6. Zápis Miloše Valy při odchodu z ústavu do Pamětní knihy (SOkA, 1952)	28
Obrázek 7. Objekt nové budovy výchovného ústavu(Skřítek, 2001).....	34

Seznam tabulek

Tabulka 1. Počty tříd, učitelů a žáků v roce 1907	22
Tabulka 2. Počty tříd, učitelů a žáků v roce 1909	22
Tabulka 3. Při dělení tříd ve školním roce 1948/1949.	27

Seznam použitých zkratek a symbolů

ADHD	Zkratka anglického „Attention Deficit Hyperactivity Disorder“ - porucha pozornosti s hyperaktivitou
BOZP	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
ČSR	Československá republika - zkratka pro oficiální název státu Československo
ČSSR	Československá socialistická republika
HELP	Středisko výchovné péče HELP v Uherském Hradišti
IPROD	Individuální program rozvoje osobnosti dětí
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KFC	Kentucky Fried Chicken - fastfood restaurace
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OPL	Omamné a psychotropní látky
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSZ	Odbor sociální a zdravotní
PC	Personalcomputer - osobní počítač
PS2	PlayStation 2 - herní konzole
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SOkA	Státní okresní archiv
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TV	Televizní vysílání
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚZIS	Ústav zdravotnických institucí a statistiky
VÚ	Výchovný ústav
VÚM	Výchovný ústav pro mládež
ZIP	Zvýšený individuální přístup
ZŠ	Základní škola

Abstrakt

Bakalářská práce seznamuje se stručnou historií výchovného zařízení ve Střílkách. Poukazuje na převýchovně vzdělávací činnost socialistických principů morálky do roku 1989 a činnost výchovného ústavu v době současné, na odlišné koncepce společnosti demokratické. Cílem práce bylo zjistit, zda důvody k umístění dětí do výchovného ústavu v současnosti jsou odlišné, než byly v minulém režimu, také zda rozdíly ve výchovných přístupech pedagogů mohou být faktorem ovlivňujícím vysokou útekovost dětí z výchovného ústavu. Toto kvalitativní výzkumné šetření bylo provedeno metodou polostrukturovaného rozhovoru s bývalými a současnými pedagogickými pracovníky výchovného ústavu, doplněnou metodou pozorování, sběru dat a metodou srovnávání.

Klíčová slova: výchova, společenské normy, reedukace, výchovný ústav, odborní pracovníci, delikty dětí, záškoláctví, útekovou, pedagogické přístupy

Abstract

This Bachelor's Dissertation presents a brief history of a custodial facility for youth in Střílky. It points out the behavioural modification programme based on the socialist principles of morals until 1989 and the activities of the facility nowadays with a different approach of a democratic society. The aim of the dissertation was to find out whether the reasons for placing children in the facility at present differ from those of the previous regime and also whether the differences in educational approaches of the teaching staff might be a factor influencing a high run-away rate from the facility. The qualitative research was carried out by the method of a half-structured interview with both former and present facility teaching staff. It was also supplemented with a method of observation, data collection and comparison.

Key words: education, social norms, re-education, custodial facility for youth, professional staff, juvenile delinquency, truancy, run-away rate, pedagogical approaches